

Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

De meldcode inclusief afwegingskader, de meldplicht en hoe om te gaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, grensoverschrijdend gedrag	Laatste evaluatiedatum	Volgende evaluatiedatum
Maart 2024	Kwartaal 1-2024	Kwartaal 1-2025

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
1.1	Verantwoordelijkheden binnen DreamKids.....	3
1.2	Indeling van dit protocol.....	3
2.	Deel 1: Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in de thuissituatie.....	4
2.1	Definitie kindermishandeling en huiselijk geweld.....	4
2.2	De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling met afwegingskader.....	5
2.3	Wettelijke verplichtingen.....	14
2.3.1	Beroepsgeheim en wettelijk meldrecht.....	14
2.3.2	Verantwoordelijkheid binnen DreamKids.....	15
2.3.3	Documentatie en vertrouwelijkheid binnen de meldcode.....	15
2.3.4	Deskundigheid eerge relateerd geweld/meisjesbesnijdenis.....	15
2.4	Na de melding.....	15
2.4.1	Interne evaluatie.....	15
3.	Deel 2: Meldplicht bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict.....	16
3.1	Inleiding.....	16
3.1.1	Melding door medewerker over collega.....	16
3.1.2	Melding door een medewerker over de eigenaar zelf.....	16
3.1.3	Melding door een ouder over een medewerker of leidinggevende.....	16
3.2	Stappenplan bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict door een medewerker.....	17
3.2.1	Toelichting op het stappenplan.....	18
3.3	Preventieve maatregelen.....	21
4.	Deel 3: Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.....	22
4.1	Inleiding.....	22
4.2	Stappen bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.....	22
4.2.1	Toelichting op de stappen.....	23
4.3	Seksuele ontwikkeling van kinderen en grensoverschrijdend gedrag.....	25
4.3.1	Terminologie en definitie.....	26
4.3.2	Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?.....	26
4.4	Preventieve maatregelen.....	27
	Bijlage 1. De verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld.....	28
	Bijlage 2. Sociale kaart.....	30
	Bijlage 3. Signalenlijst kindermishandeling 0- tot 4-jarigen.....	32
	Bijlage 4. Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen.....	36
	Bijlage 5. In gesprek met ouders en kinderen.....	41
	Bijlage 6. Verantwoordelijkheden binnen DreamKids m.b.t. de meldcode.....	42
	Bijlage 7. Het kinddossier.....	44
	Bijlage 8 Signalen die kunnen duiden op mogelijk geweld- of zedendelict door een collega.....	44
	Bijlage 9. Een draaiboek aanleggen.....	46
	Bijlage 10. Omgaan met de media.....	46

1. Inleiding

Bij DreamKids maken wij gebruik van dit protocol om op een professionele manier om te gaan met signalen van kindermishandeling in de thuissituatie, een geweld- of zedendelict door een collega van de kinderopvang of seksueel grensoverschrijdend gedrag door kinderen op de opvang. Hierbij nemen wij uiteraard de geldende wetgeving in acht.

Dit protocol wordt jaarlijks besproken met alle medewerkers door de aandachtsfunctionaris en waar nodig aangepast.

1.1 Verantwoordelijkheden binnen DreamKids

De verantwoordelijkheden per functie zijn:

- **De beroepskracht/pedagogisch medewerker** herkent en bespreekt signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze signalen worden zo snel mogelijk neergelegd bij de aandachtsfunctionaris. De beroepskracht is ook alert op signalen die wijzen op een geweld- of zedendelict gepleegd door een collega of signalen die wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.
- **De aandachtsfunctionaris** heeft een centrale en adviserende rol in de stappen rond het signaleren en handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling in huiselijke kring. De aandachtsfunctionaris is deskundig in het signaleren, handelen en delen van zorg en op de hoogte van de werkwijze van de meldcode en de afspraken binnen de eigen organisatie. De aandachtsfunctionaris heeft tevens contact met externe partijen als bijvoorbeeld NovaLilly en Veilig Thuis.
- **De eigenaar** draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van dit protocol. De eigenaar is verantwoordelijk voor het opnemen van de meldcode in het veiligheidsbeleid en dat deze aansluit op werkprocessen binnen de organisatie. De eigenaar draagt er zorg voor dat beroepskrachten binnen de organisatie op de hoogte zijn van de meldcode en er naar kunnen handelen.
De eigenaar is de aandachtsfunctionaris (Esmee Husmann). Zij heeft mandaat en de ruimte om deze functie naar behoren uit te oefenen.
De eigenaar is bij het vermoeden van een geweld- of zedendelict door een collega verplicht om in contact te treden met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs en ook tot het doen van aangifte als er sprake is van een reëel vermoeden. Ze vervult daarnaast een centrale rol in de route bij signalen van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega en de route grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.

Scholing over dit onderwerp wordt per medewerker opgenomen in het scholingsplan.

1.2 Indeling van dit protocol

Dit protocol bestaat uit de volgende drie delen:

1. Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
2. Stappenplan meldplicht bij vermoeden geweld- of zedendelict.
3. Stappenplan bij vermoeden seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.

Ieder deel in dit protocol is in beginsel van toepassing op verschillende situaties, hoewel niet altijd direct duidelijk hoeft te zijn welk deel van dit protocol moet worden ingezet. Het kan immers zijn dat er signalen bij een kind worden geconstateerd, maar niet duidelijk is of er thuis iets aan de hand is of dat er juist op de opvang iets is gebeurd. Daarom is stap 1 altijd: in kaart brengen van signalen.

2. Deel 1: Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in de thuissituatie

Kinderopvangorganisaties zijn sinds 1 juli 2013 wettelijk verplicht een meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling te hebben. Vanaf 1 januari 2019 is het daarnaast verplicht om binnen de meldcode te werken met een afwegingskader.

2.1 Definitie kindermishandeling en huiselijk geweld

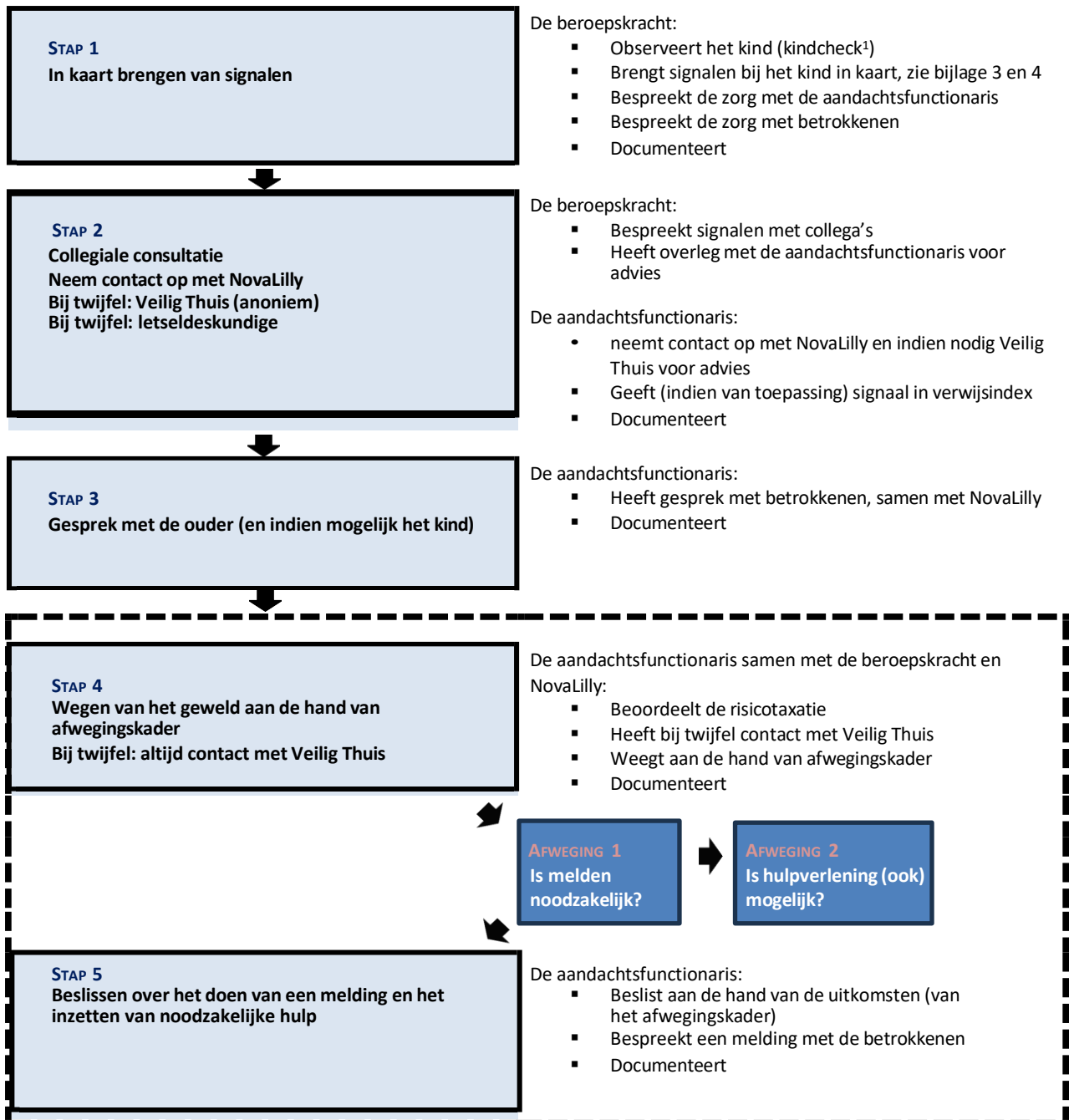
Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Kenmerken van kindermishandeling kunnen zijn: angst, onmacht, isolement, eenzaamheid en loyaliteit.

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis). De combinatie van kinderen en huiselijk geweld betekent altijd kindermishandeling. De handelwijze bij huiselijk geweld is hetzelfde als bij kindermishandeling of een vermoeden daarvan.

In bijlage 1 zijn de (definities van) verschillende vormen kindermishandeling opgenomen.

2.2 De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling met afwegingskader

Onderstaande stappen worden in de volgende paragraaf toegelicht.

NB: Met NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis kan op ieder moment contact opgenomen worden voor (anoniem) advies.

Aandachtsfunctionaris voor DreamKids 2023/2024 is Esmee Husmann 06-49921668

¹De kindcheck is onderdeel van de meldcode, maar gericht op professionals die contacten hebben met volwassen cliënten en niet met hun kinderen en daarom niet beschikken over kindsignalen. In de kinderopvang kunnen feitelijk op dagelijkse basis 'kindchecks' plaatsvinden.

De meldcode in de praktijk: een voorbeeld van hoe een proces kan lopen

Stap 1

Je hebt als beroepskracht een onderbuikgevoel over een bepaald kind dat er iets niet pluis is. Signalen kunnen heel concreet zijn, maar dit hoeft niet. Het kan zijn dat je door allerlei (kleine) signalen bij elkaar opgeteld het idee hebt dat er iets mis is. Wanneer je met ouders spreekt over bepaalde zorgen hebben zij steeds excuses, bagatelliseren de zorgen en/of komen niet voldoende in actie in jouw optiek. Je blijft je zorgen maken. Je houdt de dingen die je constateert goed bij, net als de gespreksmomenten die je hebt (gehad) met ouders. Je bespreekt je zorg ook met de aandachtsfunctionaris.

Stap 2

Vervolgens ga je in gesprek met collega's. Hebben zij ook signalen geconstateerd? En wat vinden zij van de signalen die jij hebt gezien? Je vraagt de aandachtsfunctionaris om advies en/of er wordt contact opgenomen met NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis om de situatie (anoniem) voor te leggen. **Alleen de aandachtsfunctionaris neemt contact op met Veilig Thuis.** Alle acties die ondernomen worden, worden goed bijgehouden in het kinddossier.

Stap 3

Op basis van de kennis die je nu hebt opgedaan, gaat de aandachtsfunctionaris in gesprek met de ouders en in sommige gevallen ook met het kind. Dit kan zo nodig met ondersteuning van NovaLilly. Van dit gesprek wordt een verslag gemaakt.

Stap 4

De signalen worden gewogen op basis van het afwegingskader en de twee volgende vragen: is melden noodzakelijk? En is hulp bieden en/of organiseren voor de ouders en het kind/de kinderen ook mogelijk? Deze hoofdvragen moeten worden beantwoord door een aantal vragen over de situatie te beantwoorden.

Het kan zijn dat de zorgen na het gesprek met ouders zijn verminderd of zijn weggenomen. Bijvoorbeeld omdat ouders aangeven dat zij zelf hulp hebben gezocht vanwege problemen in de opvoeding waar zij tegenaan lopen en het moeilijk vinden hiermee om te gaan. In zo'n geval kan besloten worden de meldcode te stoppen. Houd goed vinger aan de pols en biedt ondersteuning aan ouders door er te zijn voor de kinderen én met ouders mee te denken over de problemen in de opvoeding die zij tegenkomen.

Stap 5

De beslissing wordt genomen of melden bij Veilig Thuis noodzakelijk is en/of dat hulpverlening kan worden georganiseerd. Deze beslissing legt de aandachtsfunctionaris vast in het dossier van het kind/de kinderen.

2.2.1 De stappen van de meldcode en het afwegingskader

Het gaat erom dat alle stappen in het proces zijn doorlopen, voordat besloten wordt al dan niet een melding te doen. Als er gedurende het doorlopen van de stappen in de meldcode geen zorgen meer bestaan dan kan de meldcode worden afgesloten. Dit wordt gedocumenteerd.

Stap 1: In kaart brengen van signalen

De beroepskracht brengt de signalen die een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling bevestigen of juist ontcrachten in kaart en bespreekt ze met de aandachtsfunctionaris. Deze bespreekt ze met NovaLilly en legt alle (contacten over de) signalen schriftelijk vast in het kinddossier, evenals de stappen die worden gezet en de besluiten die worden genomen.

Het kinddossier wordt in een gesloten kast (met slot) of digitaal (met wachtwoord) bewaard. Dit vanwege de privacygevoelige gegevens die worden verzameld. Bij het verwerken van deze gegevens wordt rekening gehouden met de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#).

Bij vroegsignalering worden signalen gezien die duiden op een zorgelijke of mogelijk bedreigde ontwikkeling. Zelden zullen deze signalen direct duidelijkheid geven over de oorzaak, daarom kan de beroepskracht gebruikmaken van **de signalenlijsten** (bijlage 3 en 4).

In deze stap is het gebruikelijk om in gesprek te gaan met de ouder(s). Hierbij gaat het vooral om het benoemen van feitelijkheden en zaken die opvallen. Daarnaast kan het kind in de groep geobserveerd worden alsook de ouder met het kind tijdens contactmomenten.

Noodsituaties

Bij signalen die wijzen op acuut en zodanig ernstig geweld dat het kind of zijn gezinslid daartegen onmiddellijk moet worden beschermd, wordt er meteen advies gevraagd aan NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis. Komt men daar, op basis van de signalen, tot het oordeel dat onmiddellijke actie is geboden, dan kan zo nodig in hetzelfde gesprek een melding worden gedaan zodat op korte termijn de noodzakelijke acties in gang kunnen worden gezet om de veiligheid van het kind zoveel mogelijk te waarborgen. In noodsituaties kan overigens ook contact worden gezocht met de Raad voor de Kinderbescherming en/of de politie om hulp worden gevraagd.

Stap 2: Collegiale consultatie

De beroepskracht bespreekt de signalen met de aandachtsfunctionaris (Esmee Husmann). Bij twijfel vraagt zij advies aan NovaLilly of indien nodig Veilig Thuis of een letseldeskundige.

Consult bij NovaLilly en/of Veilig Thuis

Indien de aandachtsfunctionaris ook maar enige twijfel heeft over de oorzaak van de situatie en/of eventuele mogelijke onveiligheid bij het kind, kan advies worden gevraagd bij NovaLilly of indien nodig Veilig Thuis. NovaLilly of indien nodig Veilig Thuis kan een eerste weging maken of het terecht is dat er zorgen zijn over deze situatie en of er mogelijk sprake kan zijn van huiselijk geweld of kindermishandeling. Ook kan NovaLilly of indien nodig Veilig Thuis worden betrokken als er zorgen zijn over huiselijk geweld waarbij ouders c.q. meerderjarige huisgenoten betrokken zijn. Een letseldeskundige kan worden ingezet ter duiding van letsels waarbij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling speelt. Zorgvuldig handelen vereist dat de aandachtsfunctionaris bij elk vermoeden nagaat of advies moet worden gevraagd bij NovaLilly of indien nodig Veilig Thuis of een letseldeskundige.

Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen worden schriftelijk vastgelegd.

Stap 3: Gesprek met de ouder (eventueel kind)

De aandachtsfunctionaris bespreekt de signalen met de ouders, en indien mogelijk met het kind. Ook kan tijdens de voorbereiding ondersteuning worden gevraagd aan NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis. In de voorbereiding wordt rekening gehouden met emoties van de ouder(s) en het kind, zoals boosheid, verdriet en angst veroorzaakt door onmacht, loyaliteit, isolement en schaamte.

In de meeste gevallen is het onduidelijk wat de oorzaken zijn van de signalen. Door ouders te informeren en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van hun kind, kunnen zorgen verduidelijkt, ontkracht of bekrachtigd worden. We hebben beide hetzelfde doel: het beste voor het kind.

Voor het gesprek met de ouders (en eventueel het kind) kunnen de volgende stappen worden gevolgd:

1. Aan de ouders (het kind) wordt het doel van het gesprek uitgelegd;
2. De feiten die zijn vastgesteld en de waarnemingen die zijn gedaan worden zonder waardeoordeel of eigen interpretatie beschreven;
3. Ouders (het kind) worden uitgenodigd hierop een reactie te geven. Hoe ouders dit ervaren? Herkennen ze de situatie? Hoe gaat het thuis? Etc;
4. Uitgelegd wordt waarom we het gedrag zorgelijk vinden: wat zijn de effecten voor het kind;
5. Het gesprek wordt vastgelegd en laat het indien mogelijk ondertekenen door alle betrokkenen.

Als ouders niet te motiveren zijn en de zorgen blijven ontkennen raadplegen we NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis om advies te vragen en een melding te overwegen.

Bij een gesprek met het kind zelf is het van belang dat het kind zich veilig genoeg voelt om het gesprek te voeren (zie bijlage 5). Hierbij maken we de afweging of het in het belang van het kind zelf is om dit gesprek te voeren. Hierover kan ook advies worden gevraagd aan NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis. Tijdens een dergelijk gesprek kan nooit geheimhouding worden beloofd, maar de signalen worden te allen tijde serieus afgewogen. Tips staan in [de handreiking participatie van kinderen 2018](#).

Stap 4/5: Wegen van het geweld en beslissen aan de hand van afwegingskader

De beroepskracht weegt altijd in samenwerking met de aandachtsfunctionaris op basis van de signalen, van het (extern) ingewonnen advies en van het gesprek met de ouders het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling. Daarnaast wordt de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling gewogen aan de hand van het afwegingskader en al dan niet in overleg met NovaLilly en indien nodig Veilig Thuis.

Voor de weging is het van belang dat in het dossier de signalen, de gesprekken en de stappen worden beschreven en vastgelegd die al zijn gezet. Leidt weging tot de conclusie dat er geen zorgen (meer) zijn, dan wordt de Meldcode in stap 4 afgesloten. Als de zorgen blijven bestaan dan wordt in stap 5 besloten, op basis van het afwegingskader, of melden noodzakelijk is én of het mogelijk is om passende hulp te organiseren.

Bij twijfel over een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling is het verplicht om Veilig Thuis te raadplegen.

Het afwegingskader

- *Afweging 1: Is melden noodzakelijk?*
- *Afweging 2: Is zelf passende en toereikende hulp bieden of organiseren mogelijk?*

Het is van belang dat beide afwegingen in deze volgorde worden genomen.

De aandachtsfunctionaris vraagt zich eerst af of melden noodzakelijk is, aan de hand het afwegingskader. Vervolgens besluit ze of het bieden van hulp tot de mogelijkheden behoort. Wanneer melden volgens het afwegingskader noodzakelijk is, zal de tweede beslissingsvraag over eventuele hulp en aan welke voorwaarden deze moet voldoen, in overleg met Novalilly en Veilig Thuis worden beantwoord.

NB. Beroepskrachten in de kinderopvang hebben geen hulpverlenende rol. Zij kunnen wel hulp organiseren rondom een gezin. Hiervoor kan een beroep gedaan worden op samenwerkingspartners. Beroepskrachten kunnen ouders ondersteunen door bijvoorbeeld extra opvang te bieden aan de kinderen in een veilige omgeving. De kinderopvang kan van grote toegevoegde waarde zijn aangezien zij goed vinger aan de pols kunnen houden. Zij zien kinderen en ouders immers zeer regelmatig. Onderlinge samenwerking en afstemming tussen sectoren (bijvoorbeeld met het onderwijs) is hierbij erg belangrijk.

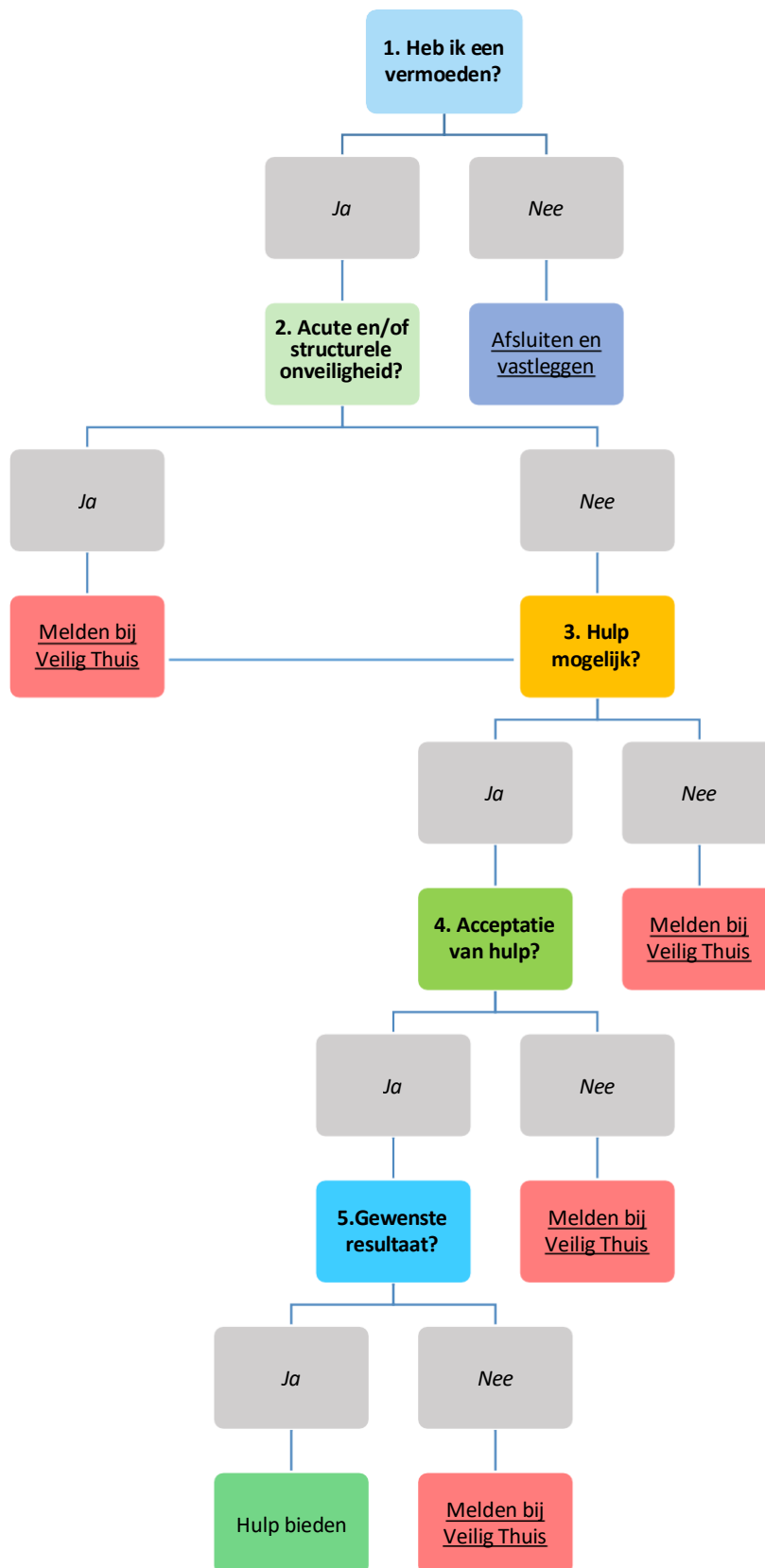
Meldnormen: in welke situaties moeten beroepskrachten melden?

De aandachtsfunctionaris moet een melding doen bij Veilig Thuis in de volgende situaties:

- Meldnorm 1:** In ALLE gevallen van *acute onveiligheid* en/of *structurele onveiligheid* en *disclosure*.
- Meldnorm 2:** In alle ANDERE gevallen waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
- Meldnorm 3:** Wanneer een beroepskracht die hulp biedt of organiseert om betrokkenen te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling, constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Het afwegingskader in beeld

Op de volgende pagina worden de stappen van het afwegingskader toegelicht. Als er sprake is van acute en/of structurele onveiligheid of disclosure, worden de vragen drie tot en met vijf altijd met Veilig Thuis doorlopen. Indien er sprake is van 'weet het niet', gaan we uit van 'Nee'.

	<p>1. <u>Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling?</u> Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier Ja: Ga verder met afweging 2</p> <p><i>Als wordt ingeschat dat er géén zorgen zijn over (een dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling, sluit de beroepskracht het doorlopen van de meldcode af en vermeldt deze conclusie in het kinddossier. Een veelvoorkomende situatie is dat er wel zorgen zijn, maar dat deze zorgen geen (dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling betreffen. Bijvoorbeeld omdat er kindproblematiek is waargenomen in combinatie met pedagogische onmacht van ouders, echter zonder dat dit de (emotionele) veiligheid van het kind bedreigt. Ook dan sluit de beroepskracht de meldcode af en noteert deze conclusie in hetzelfde dossier. Hulp kan vervolgens worden georganiseerd, geboden en geëvalueerd voor de gesignaleerde, niet tot onveiligheid leidende, problemen. Wanneer een beroepskracht op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden heeft van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling volgt de tweede afwegingsvraag.</i></p>
Meldnorm 1	<p>2. <u>Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?</u> Nee: Ga verder met afweging 3 Ja: Melden bij Veilig Thuis. De afwegingen 3 tot en met 5 worden samen met Veilig Thuis doorlopen.</p> <p><i>Ernstige onveilige en/of schadelijke situaties dienen áltijd gemeld te worden bij Veilig Thuis, ook wanneer een beroepskracht inschat dat hij en de organisatie mogelijkheden hebben om hulp te bieden of te organiseren. Met deze melding kan Veilig Thuis vroegere, maar ook eventuele toekomstige signalen van huiselijk geweld over de betrokkenen, combineren.</i></p>
Meldnormen 2 en 3	<p>3. <u>Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.</u> Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Ga verder met afweging 4</p> <p><i>Bij effectieve hulp rondom huiselijk geweld en/of kindermishandeling is veiligheid het hoofdoel. Goede hulp bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling is gericht op alle leden in een (gezins)systeem: minderjarigen en volwassenen, pleger(s) en slachtoffer(s). Er wordt met alle betrokkenen samengewerkt in het maken, evalueren en uitvoeren van veiligheids- en hulpplannen.</i></p> <p>4. <u>Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.</u> Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Hulp bieden of organiseren, ga verder met afweging 5.</p> <p><i>In deze afwegingsvraag staan de mogelijkheden van de betrokkenen tot het aanvaarden van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling centraal. Het gaat erom dat de betrokkenen, alle leden van het (gezins)systeem, maar ook het (bredere) netwerk van (informele) steunfiguren bereid en in staat zijn de voorgestelde hulp direct aan te gaan. In het afwegingskader leidt de vierde afwegingsvraag tot een melding indien hulp wordt afgehouden. Vaak is bij aanvang niet helemaal helder hoezeer de betrokkenen bereid en in staat zijn zich in te zetten. De redenen om de hulp te aanvaarden kunnen divers zijn. Hun motivatie kan vooral intrinsiek of extrinsiek van aard zijn. Ook de mogelijkheden van de betrokkenen en hun netwerk verschillen. Door direct en in samenwerking met de betrokkenen en ketenpartners veiligheidsafspraken en hulpverleningsafspraken te maken wordt vaak helder wat de bereidheid en de mogelijkheden van de betrokkenen zijn.</i></p> <p>5. <u>Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.</u> Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis. Ja: Hulp opstarten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.</p> <p><i>De beantwoording van deze afwegingsvraag leidt tot een melding bij Veilig Thuis indien wordt vastgesteld dat hulp onvoldoende resultaat oplevert: (het risico op) onveiligheid duurt voort, onveiligheid herhaalt zich of hulp stagneert.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Het gaat dus om situaties waarin hulpverleners hulp bieden bij zorgen over onveiligheid én de hulp binnen de gewenste termijn niet leidt tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en het welzijn van de betrokkenen (en/of de ontwikkeling van minderjarigen)</i> ▪ <i>De problematiek ernstiger of groter blijkt dan verwacht</i> ▪ <i>De uitvoering van het veiligheid- en/of hulpverleningsplan is vastgelopen.</i> <p><i>Om deze laatste afwegingsvraag zorgvuldig te beantwoorden is het nodig dat binnen de hulp die beroepskrachten bieden, duidelijk is afgesproken met betrokkenen uit het (gezins)systeem en met andere hulpverleners met wie wordt samengewerkt, aan welke doelen en resultaten wordt gewerkt. Hoe en door wie wordt vastgesteld of de veiligheid voldoende is bereikt? Hoe wordt de veiligheid gemonitord en gedurende welke periode? Wanneer sprake is van een acuut onveilige situatie of structureel onveilige situatie is het van belang dat, na het doen van een melding bij Veilig Thuis, in de eerste plaats met Veilig Thuis duidelijk is besproken en afgesproken wat de termijn is (in dagen, weken of maanden) waarbinnen specifiek genoemde resultaten ten aanzien van de veiligheid behaald moeten zijn.</i></p>

Definities en voorbeelden acute, structurele onveiligheid en disclosure

In samenspraak met Veilig Thuis zijn de volgende definities en voorbeelden opgesteld. Onder iedere definitie staan een aantal praktijkvoorbeelden.

Acute onveiligheid

Definitie	Een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig.
Toelichting	Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat een beroepskracht allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook het onnodig toedienen van medicijnen of het verrichten van onnodige zorg.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Door geweld toegebrachte verwonding die medische behandeling behoeft ▪ (Ernstig) letsel met een vermoeden dat dit is toegebracht, of een poging daartoe ▪ Poging tot verwurging ▪ Wapengebruik ▪ Geweld tijdens de zwangerschap ▪ (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld of seksuele exploitatie van kinderen jonger dan 18 jaar ▪ Acute bedreiging om zichzelf of een naaste (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking) ▪ Onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt, waaronder het onthouden van voedsel ▪ Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een kind verzint/aandikt, (medische) onderzoeksgegevens betreffende bij het kind bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen bij het kind daadwerkelijk veroorzaakt ▪ Vrijheidsbeperkende maatregel voor pleger loopt af zonder dat er afdoende veiligheidsmaatregelen genomen zijn ▪ Acute onveilige situatie bestaat of zorg dreigt weg te vallen vanwege suïcidepoging, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol of drugs ▪ Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
Voorbeelden uit de praktijk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Van een kind op de buitenschoolse opvang is bekend dat de ouders in scheiding liggen en dat deze scheiding moeizaam verloopt. Aan het kind is dit merkbaar in gedrag: stil, terughoudend soms angstig. Dit gedrag is duidelijk veranderd. Op een dag zijn beide ouders aanwezig op de opvang tijdens het brengen en de situatie escaleert. Vader en moeder krijgen een woordenwisseling die leidt tot een fysieke confrontatie. Dit gebeurt voor de ogen van hun eigen kind, maar ook van andere kinderen. ▪ 's Morgens wordt een kind gebracht en je merkt dat hij erg stil is. Vader heeft geen tijd en komt niet binnen maar loopt meteen terug naar zijn auto en vertrekt naar zijn werk. Het kind begint te huilen en je merkt dat hij niet wil dat je hem optilt. Normaal wil hij altijd opgetild worden dus dit valt je direct op. Als je vraagt waarom je hem niet op mag tillen zegt hij 'au'. Je tilt zijn truitje op en ziet een gesp van een riem op zijn ruggetje staan.

Structurele onveiligheid

Definitie	Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of van geweld.
Toelichting	Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst. In de afweging of sprake is van structurele onveiligheid is ten minste over de volgende factoren informatie nodig: herhaling van geweld/onveiligheid, oudersignalen en eventuele kindsignalen/signalen van slachtoffers.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none">▪ Minderjarigen die opgroeien bij ouders met zodanig ernstige problematiek ten gevolge van verstandelijke beperking, middelenverslaving, psychische problematiek dat de fysieke en emotionele veiligheid van het kind bij herhaling en/of voortdurend wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden.▪ Vergelijkbare situaties met kwetsbare ouderen en een mantelzorger.▪ Escalerende vormen van stalking in partnerrelaties.
Voorbeelden uit de praktijk	<ul style="list-style-type: none">▪ Een ouder komt regelmatig haar kinderen halen van de opvang met een alcoholvlucht om haar heen. Aan de kinderen is qua gedrag niets merkbaar, maar het is wel al opgevallen dat ze er onverzorgd uitzien, te kleine schoenen dragen en ongezond eten en drinken. Bij navraag blijkt dat er soms voor de kinderen helemaal geen eten in huis is.▪ Je merkt al langere tijd van een kind dat hij liever bij jou wil blijven en echt niet naar huis toe wil. Als je vraagt waarom het hij niet naar huis wil geeft hij aan dat mama nooit tijd voor hem heeft en altijd alleen moet eten. Moeder is alleenstaand en heeft het financieel niet breed. Er zijn verschillende schulden en moeder moet alle dagen werken om rond te kunnen komen. Het komt dan ook wel eens voor dat moeder op het laatste moment in moet springen voor een collega en het opvangkind alleen moet eten en soms ook alleen naar bed moet gaan. Het kind is echter nog niet op een leeftijd dat het goed voor zichzelf kan zorgen en alleen thuis kan blijven. Moeder geeft aan dat het echt niet anders kan. Hoe kan zij immers anders nieuwe kleren of speelgoed kopen. Je hebt het al regelmatig met moeder besproken, maar ze neemt het in jouw ogen niet serieus.

Disclosure

Definitie	Slachtoffers die uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen of zich uiten bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling
Toelichting	Wanneer een slachtoffer, kind of volwassene, uit zichzelf een beroepskracht om hulp vraagt bij mogelijk huiselijk geweld en/of kindermishandeling of zich hierover uit zonder hulp te vragen, betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Het met onvoldoende voorbereiding met de ouders/pleger(s) bespreken van de (door het slachtoffer) geuite zorgen kan leiden tot (verergering van) situaties van acute of structurele onveiligheid. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van huiselijk geweld zoals (ex)partnerstalking, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld en ouderenmishandeling. Een professionele norm tot melden betekent in dit geval zorgvuldige afstemming over de vervolgacties tussen de aandachtfunctionaris, NovaLilly, Veilig Thuis en het slachtoffer.
Voorbeelden uit de praktijk	<ul style="list-style-type: none">▪ Een peuter vertelt een verhaal over een boos familielid en dat hij pijn had. Na doorvragen blijkt dat hij aan zijn piemel had gezeten en volgens het familielid was dit heel erg stout. Het familielid heeft er daarom als straf sambal op gesmeerd.▪ Moeder komt naar het kinderdagverblijf met een blauw oog. Ze heeft een vage verklaring dat haar man haar per ongeluk geraakt heeft, omdat hij geschrokken was: moeder was per ongeluk op de hond gaan staan. Hun peuter vertelt later die dag dat hij gezien heeft dat vader een borstel naar moeder gegooid heeft. Dit wordt met moeder besproken. Moeder gaat ermee akkoord dat er een gesprek komt met haar, met vader en met een pedagogisch medewerker van de voorschool.

Wanneer is hulpverlening (ook) mogelijk?

Nadat is besloten of een melding noodzakelijk is wordt ook besloten welke hulp geboden kan worden. Daarvoor gelden de volgende vereisten:

Vereisten voor het organiseren of bieden van goede hulp bij geweld:

- Er is voldoende zicht op (on)veiligheid
- Er is voldoende zicht op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen)
- Alle betrokken beroepskrachten hebben de focus op het stoppen van geweld en een (duurzaam) herstel van de veiligheid. Er wordt gewerkt aan het herstel van directe veiligheid en het wegnemen van de oorzaken van geweld
- Hulp is gericht op het versterken van de veerkracht en het herstel van de schade die is veroorzaakt door (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling bij de betrokkene(n)
- Er is sprake van een gezamenlijke analyse en plan met doelen en evaluatiemomenten van de beroepskrachten. Dit plan is op maat gemaakt met *alle* betrokkenen binnen het gezin of huishouden, waarbij de doelen van begeleiding en/of hulpverlening helder zijn gesteld
- Indien meerdere beroepskrachten betrokken zijn, zijn er afspraken over samenwerking en casusregie op de veiligheid (en multidisciplinaire) hulpverlening.

Hulp bieden/organiseren is onvoldoende mogelijk binnen de (samenwerkings)mogelijkheden van de organisatie:

- Onvoldoende zicht heeft op (on)veiligheid in het heden
- Onvoldoende zicht kan krijgen op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen)
- Onvoldoende mogelijkheden heeft om passende en samenhangende hulp te bieden met veiligheid als resultaat
- Constateert dat onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

2.3 Wettelijke verplichtingen

2.3.1 Beroepsgeheim en wettelijk meldrecht

Algemene zwijgplicht

Iedere beroepskracht in de kinderopvang die een vorm van begeleiding biedt heeft een beroepsgeheim. Deze zwijgplicht, zoals het beroepsgeheim ook wel wordt genoemd, verplicht de beroepskracht om, kort gezegd, geen informatie over kinderen en ouders aan derden te verstrekken, tenzij daarvoor toestemming van ouders is gegeven. Doel van het beroepsgeheim is de klant (kind en ouders) het vertrouwen te geven dat hij vrijuit kan spreken. De vertrouwensrelatie is van wezenlijk belang. Toch kunnen er situaties zijn waarin de problematiek zo ernstig is dat het doorbreken van het beroepsgeheim noodzakelijk is. Dit is het geval bij ernstige vormen van huiselijk geweld of kindermishandeling, waarbij de betrokkenen zelf niet of onvoldoende mee kunnen of willen werken.

Wettelijk meldrecht

Iedere beroepskracht met een beroepsgeheim /zwijgplicht heeft het wettelijk recht om, zo nodig zonder toestemming van de ouders, vermoedens van kindermishandeling of huiselijk geweld, bij Veilig Thuis te melden en op verzoek van Veilig Thuis informatie over betrokkene te verstrekken. De regels voor het verbreken van het beroepsgeheim gelden voor alle situaties waarin een kind zich in een ernstige situatie bevindt.

NB: Het wettelijk meldrecht geldt ook als er alleen meerderjarigen bij het huiselijk geweld zijn betrokken.

2.3.2 Verantwoordelijkheid binnen DreamKids

In de meldcode dient de organisatie vast te leggen wie binnen de organisatie de stappen doorloopt. In bijlage 6 is opgenomen wie welke verantwoordelijkheden heeft binnen DreamKids. Hoe het jaarlijks overleg wordt vastgelegd en hoe de medewerkers scholing ontvangen over de meldcode.

2.3.3 Documentatie en vertrouwelijkheid binnen de meldcode

Esmee Husmann is de aandachtsfunctionaris en verantwoordelijk voor de vastlegging van alle gegevens omtrent de meldcode. Uiteraard wordt vertrouwelijk met de gegevens omgegaan.

De signalen die kunnen duiden op kindermishandeling wordt vastgelegd in het kinddossier (zie bijlage 7). Het kinddossier wordt bewaard in een gesloten kast of digitaal achter een wachtwoord. Gespreksverslagen kunnen door betrokkenen worden ondertekend.

2.3.4 Deskundigheid eengerelateerd geweld/meisjesbesnijdenis

Er gelden specifieke aandachtspunten als er sprake is van (een vermoeden van) eengerelateerd geweld. In deze zaken wordt altijd een deskundige geraadpleegd, omdat het collectieve karakter van deze vorm van geweld specifieke expertise vraagt

Bij acute bedreiging van de veiligheid worden de stappen versneld, zo nodig binnen een uur. Denk hierbij aan (vermoedens van) een gedwongen huwelijk, achterlating, eerwraak die op (zeer) korte termijn dreigt plaats te vinden. Niet ingrijpen kan leiden tot moeilijk of niet omkeerbare situaties. In dergelijke gevallen wordt direct contact opgenomen met een aandachtsfunctionaris eengerelateerd geweld bij de politie of een andere deskundige op dit specifieke terrein.

2.4 Na de melding

Een melding is geen eindpunt. Als de kinderopvangorganisatie een melding doet bespreekt de aandachtsfunctionaris in zijn contact met Veilig Thuis ook wat hij/zij zelf, na de melding (binnen de grenzen van zijn gebruikelijke taakuitoefening) kan doen om het kind of de gezinsleden te beschermen en te ondersteunen. Uiteraard gebeurt dit in overleg met NovaLilly en Veilig Thuis om zo tot een gemeenschappelijke aanpak te komen.

Veilig Thuis houdt degene die de melding heeft gedaan op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet.

Wanneer er sprake is van (een vermoeden van) kindermishandeling in de thuissituatie van één van de kinderen van de kinderopvangorganisatie kan dit ook impact hebben op de (andere) beroepskrachten en andere kinderen. Daarom wordt regelmatig aandacht besteedt aan de meldcode in teamoverleggen.

2.4.1 Interne evaluatie

Het is belangrijk dat de toepassing van de meldcode systematisch wordt geëvalueerd. De aandachtsfunctionaris doet dit in samenspraak met NovaLilly. Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.

Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het vermoeden van kindermishandeling worden geregistreerd. Deze gegevens worden op een centraal punt bewaard. De gegevens worden geregistreerd en bewaard om bijvoorbeeld in kaart te kunnen brengen hoe vaak vermoedens van kindermishandeling binnen de gehele kinderopvangorganisatie voorkomen en op welke wijze daarmee wordt omgegaan.

3. Deel 2: Meldplicht bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict

3.1 Inleiding

Sinds juli 2013 geldt er een meldplicht in de kinderopvang wanneer er aanwijzingen bestaan van een geweld- of zedendelict tegen een kind door een medewerker. Deze meldplicht houdt in dat de eigenaar dit moet melden bij [de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs](#). De vertrouwensinspecteur overlegt met de eigenaar of er aangifte moet worden gedaan bij de politie. Zo ja, dan onderzoekt de politie of de werknemer het misdrijf heeft gepleegd.

Daar waar 'eigenaar' in het stappenplan staat, kan daarom ook de gedelegeerde persoon worden gelezen.

3.1.1 Melding door medewerker over collega

Medewerkers moeten bij aanwijzingen van een geweld- of zedendelict tegen een kind door een collega contact opnemen met de aandachtsfunctionaris/eigenaar.

3.1.2 Melding door een medewerker over de eigenaar zelf

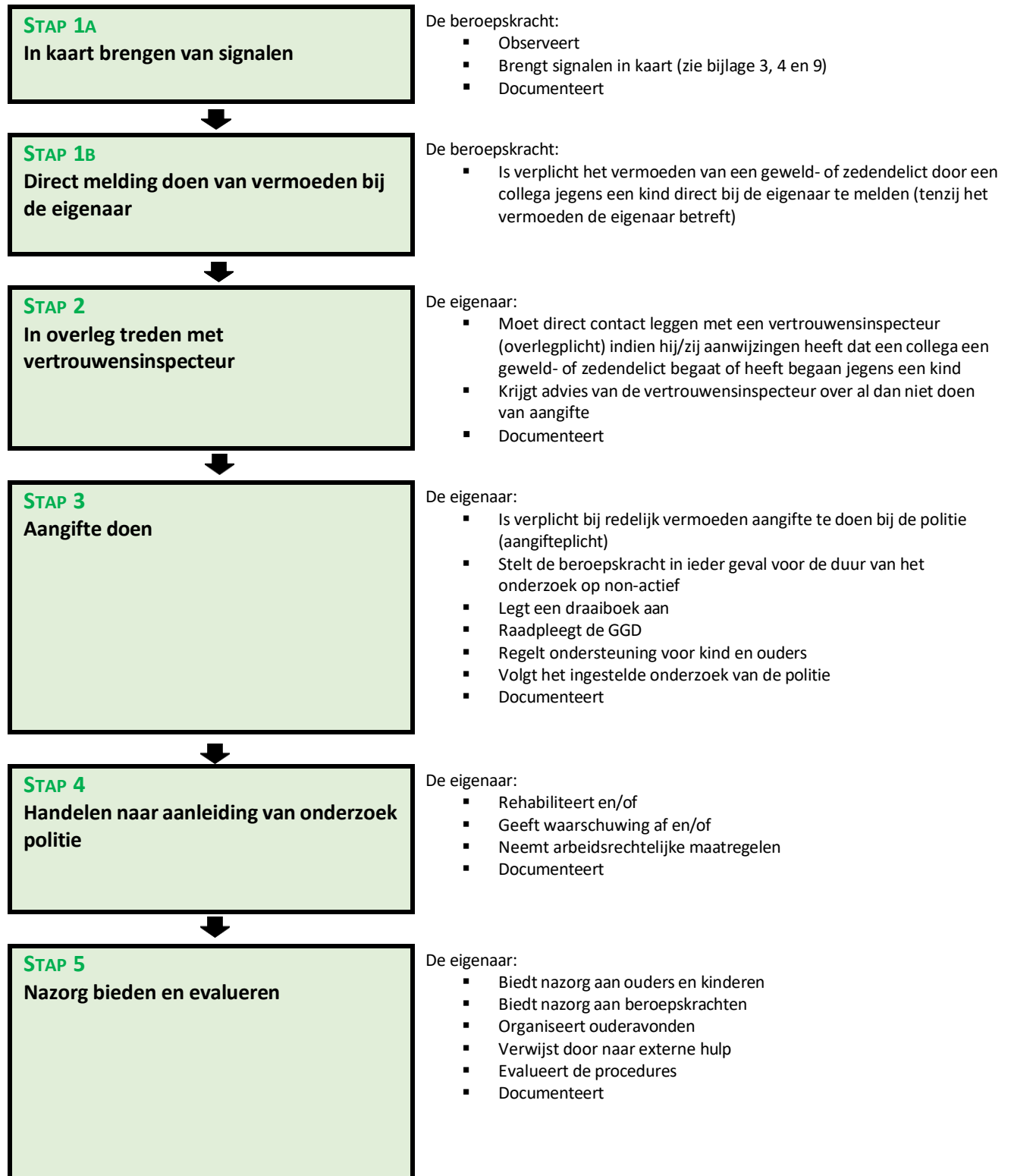
Indien de medewerker aanwijzingen heeft dat de eigenaar zelf een geweld- of zedendelict begaat (of heeft begaan) en een kind hiervan het slachtoffer is, dan is de medewerker verplicht tot het doen van aangifte bij de politie. Hij/zij kan hierover in overleg treden met NovaLilly en indien gewenst met de vertrouwensinspecteur. NovaLilly en indien gewenst de vertrouwensinspecteur kan de medewerker begeleiden bij het doen van aangifte.

3.1.3 Melding door een ouder over een medewerker of leidinggevende

Indien een ouder aanwijzingen heeft dat een medewerker of leidinggevende een geweld- of zedendelict begaat (of heeft begaan) en een kind hiervan het slachtoffer is, dan kan de ouder contact opnemen met NovaLilly en indien gewenst de vertrouwensinspecteur. Daarnaast heeft de ouder de (reguliere) rechtsplicht om bij een redelijk vermoeden van een strafbaar feit aangifte te doen bij de politie. De vertrouwensinspecteur zal de ouder adviseren om contact op te nemen met de eigenaar van de kinderopvanginstelling. Zodra de kinderopvangorganisatie door de ouder is geïnformeerd, ontstaat voor hem/haar de meldplicht.

3.2 Stappenplan bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict door een medewerker

Onderstaande stappen worden in de volgende paragraaf toegelicht.

3.2.1 Toelichting op het stappenplan

Stap 1A: Signaleren

De beroepskracht heeft een vermoeden of een signaal opgevangen of iemand laat doorschemeren dat er iets niet goed zit in de relatie tussen het kind en een collega werkzaam binnen de kinderopvangorganisatie.

Niet in alle gevallen waarin beroepskrachten menen dat er niet goed met kinderen wordt omgegaan door een collega, is er sprake van een mogelijk geweld- of zedendelict. Desondanks mag niet aan deze signalen voorbij worden gegaan en wordt onderzocht wat er bij het kind wordt gesignaleerd.

De beroepskracht dient altijd direct de eigenaar op de hoogte te stellen van zijn/haar twijfels en niet zelf een afweging te maken.

Te volgen acties:

- Raadpleeg de signalenlijsten in bijlage 3, 4 en 8
- Documenteer wat is waargenomen
- Leg het signaal direct bij de eigenaar neer

Stap 1B: Direct melding doen van vermoeden van geweld- of zedendelict jegens een kind bij eigenaar

In het stappenplan wordt er van uitgegaan dat een beroepskracht een mogelijk vermoeden van kindermishandeling door een collega direct meldt bij de eigenaar. In de praktijk kunnen ook de volgende personen deze melding van vermoeden van kindermishandeling door een medewerker doen:

a. Melding door het kind

Als de melding van een geweld- of zedendelict afkomstig is van een kind, is opvang en steun voor het kind het eerste aandachtspunt. De beroepskracht bij wie het slachtoffer de klacht meldt, is verplicht dit meteen te melden bij de eigenaar. Deze laat weten discreet te zullen handelen, maar belooft geen geheimhouding aan het kind. Naast Veilig Thuis worden zo nodig anderen (NovaLilly) ingeschakeld voor hulp. De ouders van het betrokken kind worden geïnformeerd. Aan de ouders wordt eveneens opvang en steun geboden. Het waarborgen van het gevoel van veiligheid van het kind is het uitgangspunt van dit handelen.

b. Melding door de ouder

Als de melding van de ouders komt, nemen we deze uiteraard serieus. Feiten en constatering worden bij ouders nagevraagd. De beroepskracht geeft de melding direct door aan de eigenaar. De ouder kan bij een redelijk vermoeden ook zelf contact opnemen met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs of eerst met NovaLilly.

c. Melding door derden

Als de melding van derden komt, wordt uitgezocht over welke informatie deze persoon/personen precies beschikt/beschikken en waarop deze informatie is gebaseerd. De beroepskracht geeft de melding door aan de eigenaar.

Melding over leidinggevende

Wanneer de melding van toepassing is op de leidinggevende moet door de constaterende beroepskracht direct de eigenaar worden ingeschakeld.

Melding over de eigenaar

Een bijzondere situatie betreft het geval dat het vermoeden het gedrag van de eigenaar zelf betreft. Het gaat hierbij immers om de situatie waarin het niet meer mogelijk is om intern hogerop melding te doen. In dat geval is de constaterende beroepskracht verplicht om aangifte te doen bij de politie. De beroepskracht kan hierover in overleg treden met NovaLilly en de vertrouwensinspecteur van de

Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur kan de beroepskracht begeleiden bij het doen van aangifte.

Stap 2: In overleg treden met vertrouwensinspecteur

De eigenaar is verplicht om direct in overleg te treden met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs.

De vertrouwensinspecteur gaat samen met de eigenaar na of er een redelijk vermoeden bestaat en adviseert de eigenaar over aangifte. Wanneer er geen sprake is van een redelijk vermoeden, is nader onderzoek redelijkerwijs niet aan de orde. De eigenaar zal in gesprek gaan met betrokkenen om de mogelijk verstoorde werkhouding te herstellen. Indien de uitkomst is dat er een redelijk vermoeden bestaat van een gewelds- of zedendelict dan heeft de eigenaar een aangifteplicht.

De eigenaar is verantwoordelijk voor de registratie in deze stap.

Aangifteplicht voor eigenaar

Indien de eigenaar aangifte doet, treedt de vertrouwensinspecteur terug. Indien de eigenaar weigert om aangifte te doen terwijl de vertrouwensinspecteur concludeert dat er een redelijk vermoeden bestaat, geldt de volgende escalatieladder:

- a. Coördinator vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs probeert de eigenaar te overreden.
- b. Hoofdinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs probeert de eigenaar te overreden.
- c. Hoofdinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs legt contact met de burgemeester (het college van B&W) van de betreffende gemeente.
- d. De burgemeester zal de (zedendelict)politie inschakelen dan wel andere activiteiten vanuit zijn bevoegdheden initiëren.

Stap 3: Aangifte doen

Indien na het overleg met de vertrouwensinspecteur blijkt dat er een redelijk vermoeden bestaat van een geweld- of zedendelict, dan heeft de eigenaar een meldplicht.

Als deze stap wordt gezet, is er vanzelfsprekend nog steeds geen sprake van 'schuld' van de beroepskracht over wie het vermoeden is geuit: 'beschuldigd' staat niet gelijk aan 'schuldig'.

In geval van een reëel vermoeden neemt de eigenaar, naast het doen van aangifte, de volgende maatregelen:

- a. Stelt de beroepskracht in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief
- b. Legt een draaiboek aan
- c. Raadpleegt Novalilly en indien gewenst Veilig Thuis en/of GGD
- d. Regelt opvang van en/of ondersteuning voor kind(eren) en ouders

a. Stelt de beroepskracht in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief

In geval van een reëel vermoeden van een mogelijk geweld- of zedenmisdrijf, wordt de betreffende betrokken persoon in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief gesteld.

Als het een vrijwilliger binnen het kinderdagverblijf betreft, dient de eigenaar maatregelen te treffen die er voor zorgen dat de betreffende vrijwilliger gedurende het onderzoek geen kinderen opvangt. Daarnaast dienen de maatregelen zodanig te zijn dat een vrijwilliger gerehabiliteerd kan worden indien uit het onderzoek van de politie blijkt dat de vermoedens niet juist zijn.

b. Draaiboek aanleggen

De eigenaar, of degene die in opdracht van de eigenaar met deze taak belast is, draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en legt een draaiboek aan (zie bijlage 9).

c. Raadplegen Veilig Thuis en/of GGD

Veilig Thuis kan de kinderopvangorganisatie adviseren en ondersteuning bieden. Ook de GGD kan worden geraadpleegd. Voor adressen van de lokale GGD zie de sociale kaart in bijlage 2.

d. Het regelen van opvang voor kind(eren) en ouders

- Voor de ondersteuning voor het kind en de ouders kan een beroep worden gedaan op een instelling als de GGD of Veilig Thuis. (Het calamiteitenteam van) GGD is gespecialiseerd in het begeleiden van organisaties bij calamiteiten. In overleg met ouders en GGD en/of Veilig Thuis, wordt bezien of de opvang in de kinderopvangorganisatie kan worden gecontinueerd dan wel dat er een andere oplossing moet worden geboden
- De kinderopvangorganisatie informeert de ouders van het betreffende kind over de mogelijkheid aangifte te doen bij de politie
- De eigenaar informeert de ouders regelmatig over de voortgang van het onderzoek en andere zaken die voor de ouders van belang zijn
- De ouders van de overige kinderen moeten worden geïnformeerd. NovaLilly en indien gewenst Veilig Thuis kan worden ingeschakeld voor advies.

Na het doen van aangifte stelt de politie in de regel een onderzoek in. De politie voert gesprekken met alle betrokkenen. Het initiatief voor het instellen van een onderzoek ligt bij de politie. De eigenaar moet het onderzoek van de politie volgen en zelf geen stappen ondernemen die indruisen tegen de bewijslast van de politie.

Stap 4: Handelen naar aanleiding van het onderzoek van de politie

Het onderzoek van de politie kan leiden tot verschillende uitkomsten. Afhankelijk van deze uitkomsten heeft de eigenaar verschillende mogelijkheden om te handelen.

Rehabilitatie van de medewerker

De politie kan op grond van het verrichte onderzoek constateren dat er geen aanleiding is om aan te nemen dat er sprake is van een geweld- of zedendelict. De betrokken beroepskracht, die voor de duur van het onderzoek geschorst of op non-actief was gesteld, wordt door de eigenaar van de organisatie in zijn functie in ere hersteld.

Indien na het onderzoek van de politie blijkt dat er een klacht is ingediend op valse gronden, kan de eigenaar de betrokken beroepskracht een revalidatietraject aanbieden. De eigenaar kan dan tevens maatregelen nemen tegen degene die valselyk een beschuldiging heeft geuit. Dit kan variëren van de eis dat excuses worden aangeboden, tot schorsing of tot verwijdering.

Waarschuwing afgeven

De eigenaar kan besluiten tot het geven van een schriftelijke waarschuwing, met de mededeling dat herhaling van het ongewenste gedrag arbeidsrechtelijke gevolgen heeft. Die waarschuwing kan dan worden opgenomen in het personeelsdossier.

Arbeidsrechtelijke maatregelen

Wanneer de eigenaar constateert dat er op grond van het verrichte onderzoek van de politie aanleiding is om aan te nemen dat kindermishandeling heeft plaatsgevonden, neemt de eigenaar maatregelen van arbeidsrechtelijke aard, zoals ontslag wegens een dringende reden op grond van art. 677 en art. 678 boek 7 BW, of ontbinding van de arbeidsovereenkomst via de kantonrechter (art. 685 boek 7 BW). In het geval dat het een vrijwilliger betreft, wordt de samenwerking per direct opgezegd.

Alle beslissingen worden zorgvuldig afgewogen en zorgvuldig geregistreerd door de eigenaar.

Stap 5: Nazorg bieden en evalueren

Nazorg

Nazorg aan betrokken ouders en hun kinderen kan worden geboden door middel van ouderavonden, het uitnodigen van deskundigen daarbij of specifieke doorverwijzing. Wij laten ons hierin adviseren door Novalilly en indien gewenst de GGD. Voor de kinderen kan, als dit nodig is of als de ouders van de kinderen dit nodig achten, extra hulp worden ingezet.

Ook is er bijzondere aandacht voor de psychische belasting van de overige beroepskrachten. Wanneer er getuigen zijn onder de beroepskrachten kan met hen apart worden besproken wat nodig is om het gebeurde te verwerken. Bij hen kunnen gevoelens van boosheid, onmacht, verdriet, schaamte en schuldgevoel een rol spelen. Andere beroepskrachten kunnen ook kampen met deze gevoelens. Hier kan aandacht aan worden besteed in de teamoverleggen en daar waar nodig ook individueel.

Als binnen een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is de kans groot dat ook de media hier van op de hoogte raken. In bijlage 10 staat de omgang met de pers beschreven.

Evalueren

De eigenaar is verantwoordelijk voor het evalueren van het gehele proces en de verschillende stappen.

- De eigenaar evalueert met medewerkers dat wat er gebeurd is en de procedures die zijn gevolgd
- Zo nodig wordt de zaak doorgesproken met andere betrokkenen
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht
- Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het vermoeden van kindermishandeling worden gedocumenteerd. Deze gegevens worden op een centraal punt bewaard
- Blijf alert op signalen. Mogelijk zijn er meer slachtoffers.

3.3 Preventieve maatregelen

Vanuit de Wet kinderopvang is het een vereiste voor dagopvang en BSO dat het risico op grensoverschrijdend gedrag door beroepskrachten, beroepskrachten in opleiding, stagiairs, vrijwilligers en overige aanwezige volwassenen zoveel mogelijk wordt beperkt. Hiervoor nemen we verschillende preventieve maatregelen.

Scholing: Beroepskrachten worden geschoold op het opmerken van ongewenste omgangsvormen en signalen van seksueel misbruik.

Screening personeel: de wervings- en selectieprocedure van beroepskrachten wordt strikt uitgevoerd. Screening van personeel begint bij de sollicitatieprocedure. Heeft de werknemer gaten in zijn/haar cv? Goede referenties? Waarom is hij/zij weggegaan bij zijn vorige werkgever? Er moet altijd een VOG worden aangevraagd.

Transparant werken: ouders wordt tijdens het intakegesprek gemeld dat we werken met de meldcode. Hierin wordt benoemd dat er een meldplicht is voor wanneer er vermoedens zijn van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega en dat er een stappenplan wordt gehanteerd wanneer er een vermoeden is van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. Ouders kunnen altijd terecht bij eigenaar Esmee Husmann.

Open cultuur: wij spreken elkaar aan en overleggen met elkaar en de aandachtsfunctionaris over vermoedens. Dit onderwerp staat regelmatig op ons teamoverleg

4. Deel 3: Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

4.1 Inleiding

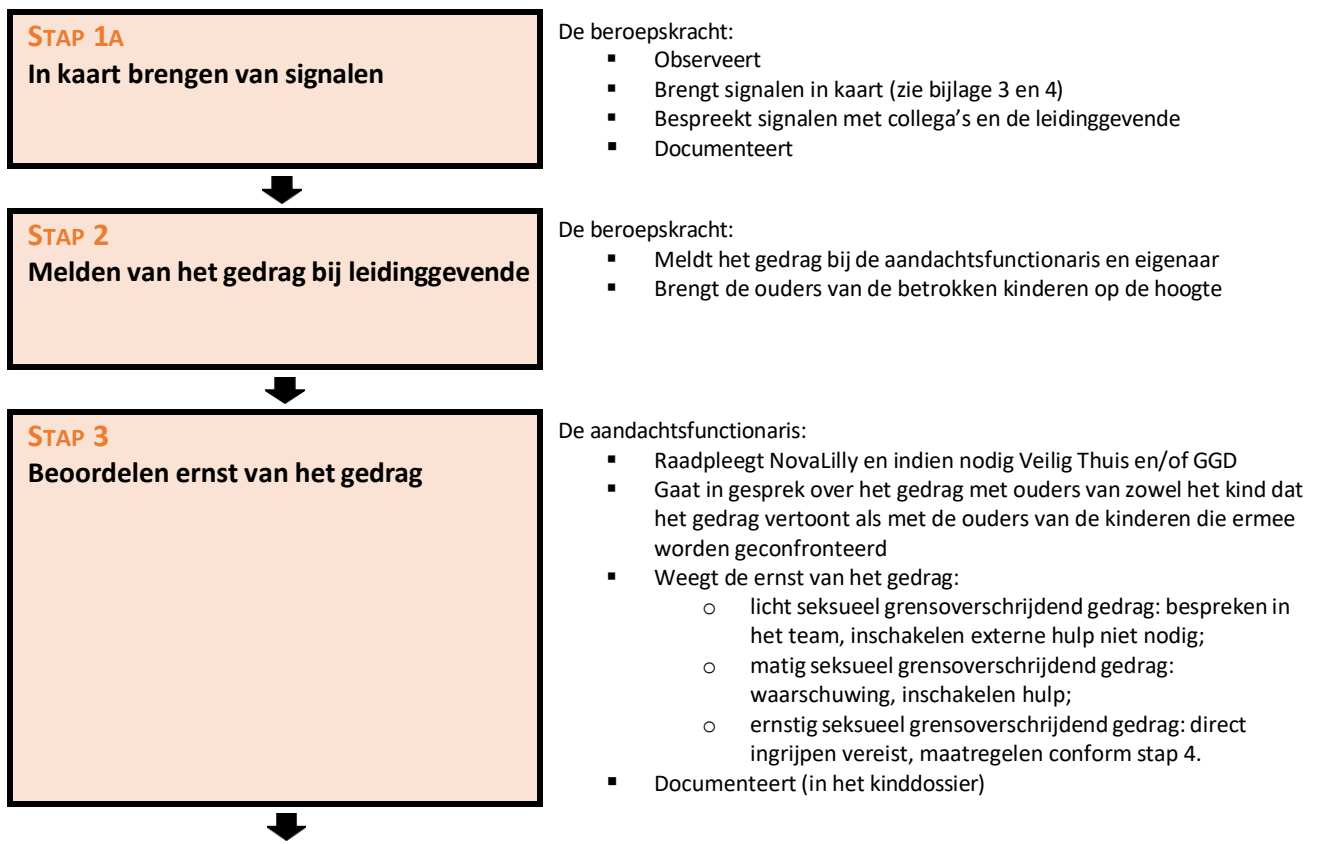
Seksualiteit is een wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling van jeugdigen naar volwassenheid. Binnen de kinderopvangorganisatie verdienen thema's als intimiteit en seksualiteit professionele aandacht. Door op een goede manier aandacht te besteden aan het onderwerp seksualiteit kan de kinderopvangorganisatie niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, maar ook bijdragen aan het voorkómen van grensoverschrijdende seksuele incidenten.

Kinderen die naar de kinderopvang gaan, moeten in de eerste plaats fysiek veilig zijn en zich ook zo voelen, ook op het gebied van seksualiteit. Daarnaast hebben zij, afhankelijk van hun leeftijd en situatie, ondersteuning nodig bij hun ontwikkeling op het gebied van intimiteit en seksualiteit. Wat door kinderen én beroepskrachten 'normaal' wordt gevonden op het gebied van seksualiteit is steeds aan verandering onderhevig. Veel meer dan vroeger speelt de beeldvorming in de media daarbij een rol.

Als beroepskrachten weten welke factoren binnen de groep seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, kunnen ze hierop inspelen om ongewenst gedrag te voorkomen.

4.2 Stappen bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Onderstaande stappen worden in de volgende paragraaf toegelicht.

STAP 4
Maatregelen nemen

- De eigenaar (in overleg met de aandachtsfunctionaris):
- Stelt een intern onderzoek in
 - Schakelt experts in zoals Novalilly, GGD en Veilig Thuis
 - Organiseert zorg voor kinderen en ouders
 - Gaat in gesprek met ouders van kind dat gedrag vertoont én met de ouders van kinderen die geconfronteerd werden met het gedrag over de te nemen maatregelen
 - Documenteert

STAP 5
Beslissen en handelen

- De eigenaar (in overleg met de aandachtsfunctionaris):
- Beslist naar aanleiding van het onderzoek over de opvang van het kind dat het gedrag heeft vertoond

STAP 6
Nazorg bieden en evalueren

- De eigenaar (in overleg met de aandachtsfunctionaris):
- Biedt nazorg voor ouders, kinderen en beroepskrachten
 - Organiseert ouderavonden
 - Verwijst door naar externe hulp
 - Evalueert de procedures
 - Documenteert

Let op: Aandachtsfunctionaris binnen DreamKids in 2023 / 2024 is Esmee Husmann -06-49921668

4.2.1 Toelichting op de stappen

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Wanneer er signalen zijn dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hier mee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, is het belangrijk dat deze signalen in kaart worden gebracht en goed worden geïnterpreteerd. Soms zal iets vrij duidelijk zijn aan te merken als ontoelaatbare handeling, maar vaker zal het gaan om minder duidelijke signalen die niet direct te duiden zijn.

Het is belangrijk om deze signalen serieus te nemen. De volgende acties kunnen helpen de signalen te onderbouwen:

- Raadpleeg de signalenlijst uit de handleiding (zie bijlage 3 en 4)
- Bespreek de signalen met collega's, aandachtsfunctionaris/eigenaar
- Vraag een gesprek aan met de aandachtsfunctionaris en/of Novalilly

Leg de mogelijke signalen vast in het kinddossier (zie bijlage 7).

Stap 2: Melden van het gedrag

Wanneer de beroepskracht signalen heeft dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hiermee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, dan moet dit gemeld worden bij de aandachtsfunctionaris.

De ouders van de kinderen die het gedrag vertonen of ermee zijn geconfronteerd worden op de hoogte gebracht. Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen, worden schriftelijk vastgelegd in het kinddossier. Privacywetgeving wordt hierbij in acht genomen.

Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag

De eigenaar is in overleg met de aandachtsfunctionaris verantwoordelijk voor een eerste beoordeling van de voorgelegde situatie.

Wanneer wordt geconstateerd dat er geen sprake is van leeftijdsadequaat gezond gedrag, wordt gecategoriseerd hoe ernstig het gedrag is. Bij alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden de ouders van zowel het kind dat het gedrag vertoont als het kind dat met het gedrag is geconfronteerd geïnformeerd. We blijven met ouders in gesprek gedurende het proces en kijken of het seksueel overschrijdende gedrag een signaal is van onderliggende problematiek.

Er kunnen verschillende gradaties grensoverschrijdend gedrag worden onderscheiden:

- a. *Licht seksueel grensoverschrijdend gedrag* kan worden gezien als een noodzakelijke stap om normen en waarden te leren kennen en zal bij veel kinderen op bepaalde momenten in de ontwikkeling voorkomen. Het is nodig dat de beroepskracht dit gedrag begrenst, hierop reageert en het besproken wordt met ouders.
- b. *Matig seksueel grensoverschrijdend gedrag* is ontoelaatbaar; het is belangrijk om een duidelijk verbod in te stellen. Aan het kind moet worden uitgelegd dat dit gedrag niet mag en er moet worden uitgelegd waarom dit niet mag. De betrokken kinderen kunnen in de groep worden geobserveerd. Belangrijk is dat er met de kinderen wordt gecommuniceerd en dat ouders actief betrokken worden. De aandachtsfunctionaris overlegt met NovaLilly en indien gewenst Veilig Thuis of advies noodzakelijk is.
- c. *Ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag* vereist dat er direct wordt ingegrepen. Er moeten maatregelen worden genomen die kunnen garanderen dat het gedrag niet meer kan voorvallen. De eigenaar wordt ingelicht om verdere stappen te kunnen ondernemen, ook omdat de eigenaar eindverantwoordelijk is voor alle interne en externe communicatie. Bij ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag dient stap 4 te worden ingezet.

Stap 4: Maatregelen nemen

De eigenaar bepaalt welke maatregelen moeten worden genomen wanneer er sprake is van ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit altijd in overleg met de aandachtsfunctionaris.

De volgende maatregelen kunnen worden genomen:

- a. Het instellen van een intern onderzoek d.m.v. een onderzoeksteam met vertegenwoordigers van de kinderopvangorganisatie en externe deskundigen. Hierbij kan een draaiboek gebruikt worden (zie bijlage 8).
- b. Het regelen van ondersteuning voor het kind en de ouders.
- c. Aanbieden van excuses voor falend toezicht/onveilige situatie vanuit de kinderopvang. Hierbij wordt tevens benadrukt dat wordt onderzocht hoe verbeteringen binnen de kinderopvangorganisatie kunnen worden doorgevoerd om mogelijke herhaling te voorkomen.
- d. Aanbieden van opvang en professionele hulp voor alle kinderen en hun ouders die op welke wijze dan ook betrokken zijn geweest bij het grensoverschrijdende seksuele gedrag. Emotionele begeleiding van de direct betrokken ouders is noodzakelijk.
- e. Indien een kind seksueel grensoverschrijdende handelingen heeft uitgevoerd bij een ander kind worden gesprekken gevoerd met beide partijen ouders om gezamenlijk te komen tot oplossingen. De kinderopvangorganisatie vertegenwoordigt de belangen van alle kinderen. Dat kan betekenen dat de kinderopvangorganisatie beslissingen neemt die één van beide partijen niet zint. Belangrijk is de ouders altijd te informeren over de gemaakte keuze en deze te beargumenteren
- f. Afscherming van het kind dat het grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

De eigenaar draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en registreert dit in het betreffende kinddossier.

Stap 5: Beslissen en handelen

De beoordeling van het incident en het advies uit het (eventuele) interne onderzoek kunnen leiden tot verschillende uitkomsten. Afhankelijk van deze uitkomsten heeft de eigenaar verschillende mogelijkheden om te handelen richting het kind dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

a. *Het kind blijft op de groep*

Wanneer de eigenaar constateert dat er op grond van het verrichte onderzoek geen aanleiding is aan te nemen dat het gedrag zich zal herhalen of dat de aanwezigheid van het kind volgens betrokken partijen bedreigend is voor andere kinderen, kan in overleg met betrokken ouders, worden besloten het kind op de betreffende groep van de kinderopvangorganisatie te laten.

b. *Het kind gaat naar een andere groep of kinderopvangorganisatie*

De eigenaar kan besluiten dat het in het belang is van het kind en/of de kinderen die met het gedrag geconfronteerd zijn, dat het kind naar een andere groep binnen de betreffende kinderopvangorganisatie of naar een geheel andere kinderopvangorganisatie gaat. De eigenaar kan hierin de ouders adviseren en eventueel contact opnemen met een andere kinderopvangorganisatie. Ook kunnen ouders zelf de conclusie trekken dat hun kind naar een andere kinderopvangorganisatie gaat.

c. *Het inzetten van hulp*

Met advies NovaLilly en indien gewenst Veilig Thuis en in overleg met de ouders kan hulpverlening voor het kind worden ingezet.

d. *Melding bij Veilig Thuis*

De eigenaar doet een melding bij Veilig Thuis (conform de meldcode in deel 1). Het gedrag van het kind kan namelijk ook op andere problematiek wijzen.

Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

Medewerkers worden persoonlijk geïnformeerd. Daarnaast kunnen alle betrokkenen zo spoedig mogelijk over het seksueel overschrijdende gedrag op de hoogte worden gebracht middels een brief of een gezamenlijke (ouder)bijeenkomst. De eigenaar is verantwoordelijk voor de nazorg en de evaluatie.

In bijlage 10 staat hoe om te gaan met eventuele media-aandacht.

Het is belangrijk het gehele proces en de verschillende stappen te evalueren:

- De eigenaar evalueert met beroepskrachten en eventueel andere betrokkenen wat er is gebeurd en de procedures die zijn gevolgd
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere (externe) betrokkenen
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht

4.3 Seksuele ontwikkeling van kinderen en grensoverschrijdend gedrag

Ieder kind maakt in zijn algemene ontwikkeling een seksuele ontwikkeling door. In zijn eigen tempo, wanneer hij daar aan toe is, verkent hij zijn eigen lichaam en dat van anderen. Baby's hebben intimiteit en liefdevolle aanraking nodig voor een gezonde ontwikkeling. Zij zijn heel zintuiglijk ingesteld. Huidcontact is belangrijk. Zo ontdekken zij hun lichaam. Naarmate ze ouder worden ontdekken ze verschillen tussen zichzelf en anderen en worden zij nieuwsgierig naar andere kinderen. Bij het verkennen van hun lichaam kunnen ook lustgevoelens ontstaan. Dit is een normaal onderdeel van de ontwikkeling. Peuters kunnen vanuit hun nieuwsgierigheid vragen stellen over thema's als waar baby's vandaan komen en doen onschuldige seksuele spelletjes zoals doktertje spelen. Dit hoort allemaal bij de seksuele ontwikkeling. Vaak is het voor volwassenen een meer beladen onderwerp dan voor kinderen. Het is dus van belang om vanuit een 'kinderbril' het gedrag van het kind te bekijken. Hoort het bij de ontwikkeling en leeftijdsfase of niet?

Als twee kinderen samen spelen, is het van belang te kijken of het spel met wederzijdse instemming plaatsvindt. Ook is het belangrijk dat de kinderen in min of meer dezelfde fase zitten. Als er een groot leeftijdsverschil is tussen kinderen, zitten ze in verschillende ontwikkelingsfasen en hebben dus ook andere behoeftes.

Seksueel gedrag van kinderen wordt over het algemeen geaccepteerd binnen bepaalde grenzen. Maar die grenzen kunnen voor een ieder anders liggen. Dat is afhankelijk van de eigen waarden en normen van de beroepskracht, de waarden en normen van de kinderopvangorganisatie en/of de waarden en normen van de ouders.

4.3.1 Terminologie en definitie

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel gerichte aandacht tot uiting komend in non-verbaal, verbaal of fysiek gedrag, dat zowel opzettelijk als niet opzettelijk kan zijn. De gedragingen worden door het kind dat ze ondergaat, als ongewenst ervaren. Meestal is er sprake van machtsongelijkheid tussen de kinderen. Degene die het ondergaat bepaalt of het gedrag ongewenst is. Dit kan van kind tot kind verschillend zijn. Bij seksuele intimidatie is er sprake van gedrag dat gekenmerkt wordt door eenzijdigheid, ongewenstheid of dwang.

4.3.2 Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?

Bij het signaleren van grensoverschrijdend seksueel gedrag is het belangrijk dat de beroepskracht vertrouwt op zijn intuïtie, op zijn gevoel: wat is dit raar/wat is er met dit kind aan de hand? De signalenlijsten (bijlage 3 en 4) kunnen als hulpmiddel dienen om de signalen in kaart te brengen. Het is belangrijk het kind zorgvuldig te observeren en na te gaan: waarom vind ik dit, wat zie ik nog meer bij dit kind? Een volgende essentiële stap is het bespreken van deze signalen met een collega en aandachtsfunctionaris.

Voor alle leeftijden geldt dat alle lichamelijke spelletjes waarbij kinderen elkaar pijn doen, te ver gaan. Er zijn meerdere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel gedrag grensoverschrijdend is. Als aan één van deze criteria **niet** voldaan is, is er mogelijk sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze criteria zijn:

1. **Criterium 1 toestemming:** om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moeten beide partijen daar toestemming voor hebben gegeven. Maar om toestemming te kunnen geven, moet men oud, wijs of geïnformeerd genoeg zijn om in te kunnen schatten:
 - Wat er precies gaat of kan gebeuren
 - Wat de consequenties kunnen zijn
 - Of het gebruikelijk is binnen een bepaalde groep of in de gegeven situatie.

Toestemmen houdt bovendien meer in dan ja-knikken op een simpel verzoek en mag niet verward worden met geen verzet plegen.

2. **Criterium 2 vrijwilligheid:** een gezond seksueel contact gebeurt altijd op vrijwillige basis. Er mag geen sprake zijn van dwang, geweld, manipulatie, dreiging of groepsdruk.
3. **Criterium 3 gelijkwaardigheid:** om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moet er een gelijkwaardige relatie bestaan tussen de betrokkenen. Dit betekent dat er een zeker evenwicht moet zijn tussen beide partijen op het gebied van onder meer leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, ontwikkelingsniveau en status.

Andere criteria: ontwikkeling, context en zelfrespect

Er zijn nog enkele andere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel (getint) gedrag grensoverschrijdend is. Zo is er bijvoorbeeld sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag als het

seksueel gedrag niet aangepast is aan de context of als het gedrag van weinig zelfrespect getuigt. Voorbeelden: een kind dat in het openbaar zijn penis toont of masturbeert.

Daarnaast is er de vraag of het gedrag aangepast is aan de leeftijd of de ontwikkelingsfase. Is dat niet het geval, dan is er sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voorbeelden:

- Een 8-jarige die naar porno zoekt op het internet
- Een 10-jarige die geslachtsgemeenschap heeft met een 12-jarige

4.4 Preventieve maatregelen

Vanuit de Wet kinderopvang is het een vereiste voor dagopvang en BSO dat het risico op grensoverschrijdend gedrag door kinderen zoveel mogelijk wordt beperkt. Wij nemen preventieve maatregelen die seksueel overschrijdend gedrag kunnen verminderen.

Deskundigheid op het gebied van seksualiteit en de ontwikkeling van kinderen: het thema seksualiteit (op het vlak van normale seksuele ontwikkeling van kinderen en seksueel grensoverschrijdend gedrag) bespreken wij regelmatig tijdens het teamoverleg.

Inzicht in de risicofactoren: wij nemen maatregelen om de geconstateerde risico's op te heffen of te beperken en passen ons beleid en de praktijk hierop aan.

Hanteren van gedragsregels: wij hebben afspraken met de medewerkers over hoe met de kinderen om te gaan en hoe de kinderen met elkaar omgaan. Deze regels worden besproken met de kinderen en medewerkers.

Aandacht voor communicatie van kinderen: onderstaand zijn een aantal voorbeelden opgenomen van hoe met en door kinderen gecommuniceerd kan worden in relatie tot seksueel gedrag.

- Geef zelf het goede voorbeeld: stel eigen grenzen, respecteer die van anderen (ook die van kinderen) en reageer als iemand een grens overschrijdt
- Zorg voor voldoende momenten waarin een open gesprek met kinderen mogelijk is en kinderen zich vrij voelen iets aan de orde te stellen
- Leer kinderen de meest gangbare woorden voor de geslachtsdelen. Anders kunnen ze - indien nodig - niet onder woorden brengen wat ze hebben meegemaakt.
- Leer kinderen dat er maar een paar mensen zijn die hen bloot mogen aanraken. En dat ze het moeten vertellen als iemand anders dat doet
- Leer kinderen nee te zeggen en weg te gaan als iemand hen aanraakt op een manier die ze niet prettig vinden.
- Help kinderen begrijpen/onderscheiden wie ze wel en niet kunnen vertrouwen. Praat hier met ze over en luister naar hun input
- Bespreek met kinderen het verschil tussen leuke en niet-leuke geheimen. Moedig kinderen aan om geheimen die hem of haar slecht doen voelen, te delen met iemand die ze vertrouwen. Laat kinderen weten dat je zelf altijd beschikbaar bent om te praten en te luisteren
- Maak gebruik van voor kinderen ontwikkelde boekjes of spelletjes om onderwerpen rond seksualiteit bespreekbaar te maken.

Afspraken over internetgebruik: steeds meer kinderen, zowel jong als ouder, maken gebruik van het internet.

- Gedragsregels zijn opgesteld voor internetgebruik (liever geen gebruik van eigen telefoon/tablet op de groep)
- We houden toezicht bij het internetgebruik
- We praten met de kinderen over internet en over datgene wat zij er doen
- Onderwerp wordt besproken op een ouderavond

Bijlagen bij deel 1, 2 en 3

Bijlage 1. De verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld

Kindermishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking en in alle leeftijdscategorieën. Vaak komen verschillende vormen tegelijkertijd voor. Bij iedere vorm van mishandeling is er ook sprake van psychische mishandeling. Het kind niet beschermen tegen de mishandeling door de andere ouder is ook mishandelen.

Zoveel mogelijk vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling worden in deze bijlage nader toegelicht, inclusief vormen van seksueel geweld, genitale verminking en eergerelateerd geweld. Specifieke vormen van geweld vragen specifieke kennis en vaardigheden van beroepskrachten.

Hieronder staat een opsomming van vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld.

Lichamelijke mishandeling

Ouders verwonden het kind of staan toe dat het kind wordt verwond. (Anders dan ten gevolge van een ongeluk.) Voorbeelden van lichamelijke mishandeling:

- slaan, stompen, schoppen, opzettelijk laten vallen, verbranden, vergiftigen, verstikken;
- meisjesbesnijdenis: een ingreep aan de uitwendige geslachtsdelen van een meisje (zie onder een uitgebreide beschrijving);
- Shaken Baby Syndroom: verzameling van signalen en symptomen die het gevolg zijn van het heftig door elkaar schudden van een baby.

Lichamelijke verwaarlozing

Het kind onthouden wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. Ouders zijn niet in staat of bereid tot het verschaffen van minimale zorg ten aanzien van de lichamelijke behoeften. Voorbeelden van lichamelijke verwaarlozing:

- niet zorgen voor voldoende of geschikt eten;
- niet zorgen voor schone, aan de weersomstandigheden aangepaste, passende kleding;
- niet zorgen voor geschikt onderdak;
- niet zorgen voor geschikte medische, tandheelkundige en geestelijke gezondheidszorg;
- niet zorgen voor voldoende hygiëne;
- niet zorgen voor voldoende toezicht.

Psychische mishandeling

Het toebrengen van schade aan de emotionele en/of persoonlijkheidsontwikkeling van het kind. Voorbeelden van psychische mishandeling zijn:

- het bedreigen of uitschelden van een kind als een systematisch patroon van kleineren en denigreren;
- het kind tot zondebok maken;
- het belasten van een kind met een te grote verantwoordelijkheid;
- eisen stellen waaraan een kind niet kan voldoen;
- het blootstellen van een kind aan extreem, onberekenbaar of ongepast gedrag;
- het opsluiten of vastbinden van het kind als middel van straf of controle.

Psychische verwaarlozing

Het kind onthouden wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. Voorbeelden van psychische verwaarlozing zijn:

- niet zorgen voor voldoende aandacht, respect, genegenheid, liefde en contact;
- niet zorgen voor voldoende ruimte voor toenemende autonomie;
- niet zorgen voor regelmatige schoolgang, onthouden van onderwijs;
- blootstellen aan huiselijk geweld.

Seksueel misbruik

Seksueel contact met een kind hebben of pogen te hebben, ter bevrediging van de seksuele gevoelens van de ouder/verzorger of anderen en/of uit geldelijk gewin.

Voorbeelden van seksueel misbruik zijn:

- aanranding en uitbuiting of het toestaan hiervan waarbij geen genitaal contact plaatsvindt (bijvoorbeeld ongepast kussen, strelen van borsten);
- aanranding en uitbuiting of het toestaan hiervan waarbij genitaal contact plaatsvindt;
- penetratie door vingers, voorwerpen of penis;
- pornografisch materiaal laten zien of opnemen.

Vrouwelijke genitale verminking (VGV)

Vrouwelijke genitale verminking, ook wel meisjesbesnijdenis genoemd, is een ingreep aan de uitwendige geslachtsorganen. De lichtste vorm is een sneetje in de voorhuid van de clitoris. De meest verminkende vorm is de infibulatie of faraonische besnijdenis, waarbij de hele clitoris, de kleine schaamlippen en een deel van de grote schaamlippen worden verwijderd. Na hechting van wat over is van de grote schaamlippen, blijft alleen een kleine opening over voor menstruatiebloed en urine. Vrouwelijke genitale verminking is een traditioneel gebruik dat vooral voorkomt in een aantal Afrikaanse landen. De traditie is daar soms verweven geraakt met het geloof, zowel islamitisch als christelijk. De ingreep vindt meestal plaats bij jonge meisjes, de exacte leeftijd verschilt per land. Alle vormen van vrouwelijke genitale verminking zijn in Nederland strafbaar. Ook inwoners van Nederland die hun dochter in het buitenland laten besnijden plegen een strafbaar feit en kunnen in Nederland worden vervolgd.

Belangrijk: bij een vermoeden van VGV dient door de aandachtsfunctionaris direct contact te worden opgenomen met Veilig Thuis.

Eergerelateerd geweld

Eergerelateerd geweld is geestelijk of lichamelijk geweld dat wordt gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een schending van de eer van een man, vrouw of familie.

Onder eergerelateerd geweld vallen bijvoorbeeld bedreiging met eermoord, aanzetten tot zelfmoord, mishandeling of verminking, verstoting of bedreiging daarmee en uithuwelijking. Eerwraak is de meest extreme vorm omdat het slachtoffer hierbij wordt vermoord.

Belangrijk: bij een vermoeden van eergerelateerd geweld dient door de aandachtsfunctionaris direct contact te worden opgenomen met Veilig Thuis.

Bijlage 2. Sociale kaart DreamKids

DreamKids maakt gebruik van de app **Meldcode Kindermishandeling**. Dit is een digitale vertaling van dit protocol 'kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag' voor de kinderopvang van juni 2018.

Organisatie : NovaLilly

Adres : Dorpsweg 88, 1631 DH Oudendijk
Telefoonnummer: 085 -2376 777 (bij noodsituaties 06 – 50866650)
E-mail : info@novalilly.nl

Organisatie : Politie alarmnummer (bij noodsituaties)

Telefoonnummer : 112

Organisatie : Crisisdienst Regionale Bureau Jeugdzorg(bij noodsituaties)

Adres: : Winkelwaard 494 1824 HX Alkmaar
Telefoonnummer : 088-7778887

Organisatie : Veilig Thuis (meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld)

*Veilig Thuis is te bereiken via het landelijke telefoonnummer 0800 2000 (gratis).
Na het inspreken van gemeente/woonplaats word je direct doorverbonden met Veilig Thuis in je eigen regio. Veilig Thuis is altijd bereikbaar (7 dagen per week, 24 uur per dag).*
Telefoonnummer : 0800-2000

Organisatie : 1.Hoorn (Algemeen Maatschappelijk werk Hoorn)

Adres : Nieuwe Steen 29
Telefoonnummer : 0229 252200
E-mailadres : info@1punthoorn.nl

Organisatie : Bureau Jeugdzorg Noord-Holland

Adres : Frans Halsstraat 49 1816 CM Alkmaar
Telefoonnummer : 088-778000
E-mailadres : info@dejeugdengzinbeschermers.nl

Organisatie : GGD Noord-Holland

Adres : Hertog Aalbrechtweg 22 1823 DL Alkmaar
Telefoonnummer : 088 0100550
E-mailadres : info@ggdhollandsnoorden.nl

Organisatie : Jeugdgezondheidszorg Noord Holland

Adres : Maelsonstraat 11 1624 NP Hoorn
Telefoonnummer : 088-0100500
E-mailadres : info@ggdhollandsnoorden.nl

Organisatie : Politie(ook sociale zedenzaken)

Adres : Blokmergouw 1 1625 PE Hoorn
Telefoonnummer : 0900-8844

Organisatie : Centrum voor Jeugd en Gezin Hoorn Kersenboogerd

Adres : Betje Wolffplein 170
Telefoonnummer : 088-0100580

Organisatie : Vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs

Telefoonnummer : 0900-1113111

De vertrouwensinspecteurs zijn alle werkdagen tijdens kantooruren bereikbaar (08.00-17.00uur)

Organisatie : Raad voor de kindbescherming

Telefoonnummer : 072 5143434

Internetadres : www.kinderbescherming.nl

Organisatie : Verwijsindex Noord-Holland

Telefoonnummer : 0187 64 1747

E-mailadres : vroegsamenwerken@alkmaar.nl

Bijlage 3. Signalenlijst kindermishandeling 0- tot 4-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen er signalen zijn. De meeste signalen zijn stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake **kan zijn** van kindermishandeling. Het vermoeden moet altijd goed beargumenteerd worden.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Daarnaast staan hier ook signalen die kunnen duiden op hooggevoeligheid dan wel hoogbegaafdheid.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling.
- Schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling.
- Regressief gedrag (terugval in ontwikkeling).
- Niet zindelijk op leeftijd waarvan men het mag verwachten.

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- Totale onderwerping aan de wensen van de ouders.
- Sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders.
- Onverschilligheid ten opzichte van de ouders.
- Kind is bang voor ouders.
- Kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn.

Ten opzichte van andere volwassenen:

- Bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf.
- Bevriezing bij lichamelijk contact.
- Allemansvriend.
- Lege blik in ogen en vermijden van oogcontact.
- Waakzaam, wantrouwend.

Ten opzichte van andere kinderen:

- Speelt niet met andere kinderen.
- Is niet geliefd bij andere kinderen.
- Wantrouwend.
- Terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering.
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel.
- Labiel, nerveus.
- Depressief.
- Angstig.
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos.
- Agressief.
- Hyperactief.
- Niet lachen, niet huilen.
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn.
- Eetproblemen.
- Slaapstoornissen.
- Vermoeidheid, lusteloosheid.

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- Blauwe plekken/striemen.
- Krab-, bijt- of brandwonden.
- Botbreuken.
- Littekens.

Voedingsproblemen

- Ondervoeding.
- Voedingsproblemen bij baby's.
- Steeds wisselen van voeding.
- Veel spugen.
- Matig groeien, ondanks voldoende hoeveelheid voeding.
- Weigeren van voeding.
- Achterblijven in lengtegroei.

Verzorgingsproblemen

- Slechte hygiëne.
- Ernstige luierslag.
- Onvoldoende kleding.
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg.
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht.
- Herhaalde ziekenhuisopnamen.
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg.
- Traag herstel door onvoldoende zorg.

3. Kenmerken ouders/gezin

Ouder/kind relatiestoornis

- Ouder draagt kind als een 'postpakketje'.
- Ouder troost kind niet bij huilen.
- Ouder klaagt overmatig over het kind.
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind.
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind.

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden.
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig.
- Onzeker, nerveus en gespannen.
- Onderkoeld brengen van eigen emoties.
- Negatief zelfbeeld.
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping').
- Afspraken niet nakomen.
- Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhalen.
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen.
- Psychiatrische problemen.
- Verslaafd.

Gezinskenmerken

- 'Multi-probleem' gezin.
- Ouder die er alleen voorstaat.
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin.
- Isolement.

- Vaak verhuizen.
- Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera.
- Veel ziekte in het gezin.
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven.
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen.

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën.
- Vaginale infecties en afscheiding.
- Jeuk bij vagina en/of anus.
- Problemen bij het plassen.
- Recidiverende urineweginfecties.
- Pijn in de bovenbenen.
- Pijn bij lopen en/of zitten.
- Seksueel overdraagbare ziekten.

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder.

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- Excessief en/of dwangmatig masturberen.
- Angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact.
- Niet leeftijdsadequaat seksueel spel.
- Niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit.
- Angst om zich uit te kleden.
- Angst om op de rug te liggen.
- Negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam.
- Schrikken bij aangeraakt worden.
- Houterige motoriek (onderlichaam 'op slot').
- Geen plezier in bewegingsspel.

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan).
- Opstandigheid.
- Angst.
- Negatief zelfbeeld.
- Passiviteit en teruggetrokkenheid.
- Zichzelf beschuldigen.
- Verlegenheid.

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- Wantrouwen ten aanzien van de omgeving.
- Gebrek aan sociale vaardigheden.

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen of het toebrengen van verwondingen of infecties.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen die aan PCF worden blootgesteld overlijdt aan de gevolgen

Hoe is PCF te herkennen:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld.
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen.
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden.
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek.
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt.
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen.
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulten, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie.
- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten.
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis.
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden.
- Vaak van arts wisselen.

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze worden ontlast van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind heeft angst voor een bepaald kind.
- Het kind is consequent boos op een ander kind.
- Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest.
- Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind.

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep).
- Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind.
- Veelvuldige seksistische uitingen.

9. Kinderpornografie

Onder 'productie van kinderpornografie' wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager, van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- Extreme angst voor het maken van foto's.
- Angst voor opnamen met videoapparatuur.

Bijlage 4. Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 0 tot en met 4 jaar (zie bijlage 3). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake **kan zijn** van kindermishandeling. Het vermoeden moet altijd goed beargumenteerd worden. Daarnaast staan hier ook signalen die kunnen duiden op hooggevoeligheid dan wel hoogbegaafdheid.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- Schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling
- Regressief gedrag (terugval in ontwikkeling)
- Niet zindelijk

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- Totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- Sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- Onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- Kind is bang voor ouders
- Kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

Ten opzichte van andere volwassenen

- Bevriezing bij lichamelijk contact
- Allemansvriend
- Lege blik in de ogen en vermijden van oogcontact
- Waakzaam, wantrouwend

Ten opzichte van andere kinderen

- Speelt niet met andere kinderen
- Is niet geliefd bij andere kinderen
- Wantrouwend
- Terugtrekken in eigen fantasiewereld

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering
- Labiel, nerveus gespannen
- Depressief

- Angstig
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- Agressief
- Hyperactief
- Destructief
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- Vermoeidheid, lusteloosheid
- Niet huilen, niet lachen
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- Schuld- en schaamtegevoelens
- Zelf verwondend gedrag
- Eetproblemen
- Anorexia/boulimia
- Slaapstoornissen
- Bedplassen/broekpoepen

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- Blauwe plekken/striemen
- Krab-, bijt- of brandwonden
- Botbreuken
- Littekens

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- Slechte hygiëne
- Onvoldoende kleding
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- Herhaalde ziekenhuisopnamen
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- Traag herstel door onvoldoende zorg

Overige medische signalen

- Ondervoeding
- Achterblijven in lengtegroei
- Psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.)

3. Kenmerken ouders / gezin

Ouder-kind relatiestoornis

- Ouder troost kind niet bij huilen
- Ouder klaagt overmatig over het kind
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- Onzeker, nerveus en gespannen
- Onderkoeld brengen van eigen emoties
- Negatief zelfbeeld
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')

- Afspraken niet nakomen
- Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhaken
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- Psychiatrische problemen
- Verslaafd

Gezinskenmerken

- 'Multi-probleem' gezin
- Ouder die er alleen voorstaat
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- Isolement
- Vaak verhuizen
- Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, etc.
- Veel ziekte in het gezin
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina en/of anus
- Problemen bij het plassen
- Recidiverende urineweginfecties
- Pijn in de bovenbenen
- Pijn bij lopen en/of zitten
- Seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- Excessief en/of dwangmatig masturberen
- Angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- Niet leeftijdsadequaat seksueel spel
- Niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- Angst om zich uit te kleden
- Angst om op de rug te liggen
- Negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- Schrikken bij aangeraakt worden
- Houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- Geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- Opstandigheid
- Angst
- Negatief zelfbeeld

- Passiviteit en teruggetrokkenheid
- Zichzelf beschuldigen
- Verlegenheid

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- Wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- Gebrek aan sociale vaardigheden

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen, het toebrengen van verwondingen of infecties.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen die aan PCF wordt blootgesteld overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Hoe is PCF te herkennen:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie
- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden
- Vaak van arts wisselen

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze ontlast worden van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind heeft angst voor een bepaald kind
- Het kind is consequent boos op een ander kind
- Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest
- Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen
Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep)
- Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind
- Veelvuldige seksistische uitingen

9. Kinderpornografie

Onder 'productie van kinderpornografie' wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager, van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- Extreme angst voor het maken van foto's
- Angst voor opnamen met videoapparatuur

Bijlage 5. In gesprek met ouders en kinderen

Openheid vinden wij belangrijk in het contact met de ouders. Als wij signalen waarnemen nemen wij zo snel mogelijk contact met de betreffende ouders op om de signalen te bespreken. Als er een vermoeden is van huiselijk geweld of kindermishandeling, kan door het gesprek met de ouders het vermoeden worden weggenomen. In dat geval zijn de volgende stappen in de route niet nodig. Van het gesprek wordt wel een verslag gemaakt voor in het kinddossier. Worden de zorgen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

Bij DreamKids worden de gesprekken met ouders en/of kinderen gevoerd door de aandachtsfunctionaris en zij wordt daarin ondersteund door NovaLilly. Uiteraard wordt het voorbesproken met de desbetreffende beroepskracht(en) die de signalen hebben waargenomen. Indien nodig wordt er advies gevraagd aan Veilig Thuis.

Gesprek met kinderen

Ook als een kind nog jong is, is het van belang dat het gesprek met het kind wordt aangaan, tenzij dat niet mogelijk is omdat het kind te jong is of het te belastend is.

Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf worden geïnformeerd. In verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht, of die van anderen, kan worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd. Het gesprek wordt vastgelegd in het kinddossier.

Kindermishandeling aanpakken is een zaak van volwassenen

De aandachtsfunctionaris voert het gesprek met het kind en koppelt dit terug aan de desbetreffende leidster(s). Het doel van een gesprek met een kind is het ondersteunen en het laten uiten van gevoelens en gedachten van het kind. Het doel van een gesprek is *niet* om via het kind de situatie te onderzoeken. Het kind is het slachtoffer en kan hierdoor in een onveilige situatie terecht komen of gaan worstelen met loyaliteit ten opzichte van de ouder(s). In het gesprek met het kind worden nooit de ouders afgevalen, al hebben ze nog zulke afschuwelijke dingen gedaan. Wel kan het gevoel van het kind worden verwoord of bevestigd.

Bij een vermoeden van seksueel misbruik heeft het gesprek niet tot doel het bewijs van seksueel misbruik te leveren. Laat dat over aan een deskundige.

Indien er vermoedens zijn van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega is het belangrijk dat een bevoegde deskundige het kind hoort, hierbij handelen we conform de stappen uit route 2 'Route bij signalen mogelijk geweld- of zedendelict door een collega'.

Beloof nooit geheimhouding

Het is belangrijk nooit op voorhand geheimhouding aan een kind te beloven. Je kunt het kind wel beloven dat er geen stappen worden ondernomen zonder dit van tevoren aan het kind te vertellen. Veel kinderen willen in eerste instantie alleen iets vertellen als wordt beloofd om het tegen niemand anders te zeggen. Als deze belofte wordt gegeven, kun je voor een groot dilemma komen te staan als het kind vertelt dat het mishandeld wordt. Je moet dan of het vertrouwen van het kind schaden of medeplichtig worden aan het in stand houden van een schadelijke situatie.

Gesprek met de ouder(s) en/of verzorger(s)

In het gesprek met de ouder vertelt de aandachtsfunctionaris:

- het doel van het gesprek
- de signalen, dit wil zeggen de feiten die hij/zij heeft vastgesteld en de waarnemingen die hij/zij heeft gedaan, bespreekt
- nodigt de ouder uit om daarop te reageren
- interpreteert de reactie van de ouder en checkt

Een gesprek met (een van) de ouders kan achterwege blijven in verband met de veiligheid van het kind of die van anderen. Bijvoorbeeld als de aandachtsfunctionaris redenen heeft om aan te nemen dat hij/zij het kind dan uit het oog zal verliezen omdat de ouders het kind bij de kinderopvangorganisatie weg zullen halen of niet meer zullen brengen of dat het geweld zal escaleren. Alles wordt vastgelegd in het kinddossier.

Bijlage 6. Verantwoordelijkheden binnen DreamKids m.b.t. de meldcode

Om het voor beroepskrachten mogelijk te maken in een veilig werkklimaat huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en de stappen van de meldcode te kunnen zetten, draagt DreamKids er zorg voor dat:

De eigenaar Esmee Husmann:

- neemt de meldcode op in het veiligheids- of gezondheidsbeleid van de kinderopvangorganisatie
- stelt een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling aan (is zij in 2024 zelf)
- neemt de deskundigheidsbevordering op in het scholingsplan
- biedt regelmatig trainingen en andere vormen van deskundigheidsbevordering aan aan beroepskrachten, zodat zij voldoende kennis en vaardigheden ontwikkelen en ook op peil houden voor het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling en voor het zetten van de stappen van de meldcode
- laat de meldcode en bijbehorende routes aansluiten op de werkprocessen binnen de kinderopvangorganisatie
- zorgt ervoor dat er voldoende deskundigen intern en extern beschikbaar zijn om de beroepskrachten te kunnen ondersteunen bij het signaleren en het zetten van de stappen van de meldcode
- evalueert de werking van de meldcode regelmatig en zet zo nodig acties in gang om de toepassing van de meldcode te optimaliseren
- geeft binnen de kinderopvangorganisatie en onder ouders bekendheid aan het doel en de inhoud van de meldcode
- maakt afspraken over de wijze waarop DreamKids haar beroepskrachten zal ondersteunen als zij door ouders in of buiten rechte worden aangesproken op de wijze waarop zij de meldcode toepassen
- maakt afspraken over de wijze waarop DreamKids de verantwoordelijkheid opschaalt indien de signalering en verwijzing voor een kind stagneert;
- draagt eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de meldcode en het eventueel doen van een melding
- investeert in de opleidingen voor aankomend beroepsbeoefenaren: zorgt voor kennis en vaardigheden inzake het herkennen van en omgaan met een vermoeden van seksueel misbruik, waarbij de ontwikkeling van de seksualiteit van kinderen en het bespreekbaar maken van de eigen normen en waarden aan de orde komt
- investeert in nascholing van zittend personeel in de kinderopvangorganisatie (staf/management en beroepskrachten): zorgt voor kennis en vaardigheden inzake het herkennen van en omgaan met een vermoeden van seksueel misbruik, waarbij de ontwikkeling van de seksualiteit van kinderen en het bespreekbaar maken van de eigen normen en waarden aan de orde komt
- investeert in een open aanspreekcultuur binnen kinderopvangorganisaties: zorgt voor een open cultuur waarbinnen op professionele wijze reflectie op normen en waarden, werkwijze en handelen plaatsvindt
- investeert in een goede 'zorgstructuur' binnen kinderopvangorganisaties: zorgt voor voldoende lucht in teams, vertrouwenspersonen, vertrouwenscommissie (als van toepassing), structurele agendering, bij- en nascholing, etc.

De aandachtsfunctionaris Esmee Husmann:

- functioneert als vraagbaak binnen de kinderopvangorganisatie voor algemene informatie over (de meldcode) kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag
- herkent signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld
- heeft kennis van de stappen volgens de meldcode
- stelt taken vast van een ieder (wie doet wat wanneer) en legt deze in de meldcode vast
- vult de sociale kaart in de meldcode in
- voert de aansluiting van de meldcode op de werkprocessen uit
- legt samenwerkingsafspraken vast met ketenpartners
- coördineert de uitvoering van de meldcode bij een vermoeden van huiselijk geweld en/of kindermishandeling
- waakt over de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen
- neemt zo nodig contact op met NovaLilly en/of Veilig Thuis voor advies of melding
- evalueert de genomen stappen met betrokkenen
- ziet toe op zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin
- ziet toe op dossiervorming en verslaglegging.

De pedagogisch medewerker:

- herkent signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld
- overlegt met de eigenaar/aandachtsfunctionaris bij zorg over een kind aan de hand van waargenomen signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld
- voert afspraken uit die zijn voortgekomen uit het overleg met de aandachtsfunctionaris
- bespreekt de resultaten van deze ondernomen stappen met de aandachtsfunctionaris

De eigenaar Esmee Husmann, de pedagogisch coach en de beroepskrachten zijn *niet* verantwoordelijk voor:

- het vaststellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld
- het verlenen van professionele hulp aan ouder of kind (begeleiding).

Scholing en deskundigheidsbevordering

Het signaleren van kindermishandeling/huiselijk geweld is een belangrijke competentie voor pedagogisch medewerkers. Het afwegingskader en de contactgegevens van de aandachtsfunctionaris zijn beschikbaar en zichtbaar op elke groep. Ook is dit protocol te allen tijde in te zien in de tablet in de personeelsruimte. Daar zijn alle digitale documenten passende bij de meldcode beschikbaar voor de medewerkers.

De aandachtsfunctionaris brengt de Meldcode en alle verwante onderwerpen regelmatig onder de aandacht o.a. via persoonlijke contacten en/of teamoverleggen.

In het scholingsbeleid van DreamKids is scholing opgenomen:

- Het thema kindermishandeling en huiselijk geweld wordt tenminste een keer per jaar tijdens een teambijeenkomst besproken. Daarbij kan worden teruggekeken op trajecten met zorg om veiligheid van kinderen en hoe die zijn opgepakt. Er kunnen Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling casussen worden besproken en de routes in de meldcode kunnen worden doorgenomen.
- DreamKids maakt gebruik van de **App Meldcode kindermishandeling kinderopvang**: een handig hulpmiddel om snel inzicht te krijgen in de te nemen stappen bij signalen van kindermishandeling e/o huiselijk geweld.

Bijlage 7. Het kinddossier

In een kinddossier kunnen de volgende gegevens worden vastgelegd:

- datum, plaats, situatie en overige aanwezigen
- observaties van het kind
- signalen die duidelijk maken welke zorgen gezien en gehoord worden
- eventuele signalen die een vermoeden van seksueel grensoverschrijdend gedrag bevestigen of ontkrachten
- contacten over de signalen
- gegevens die verstrekt zullen worden, aan wie en wat de reden daarvoor is
- stappen die worden gezet
- wat er ondernomen is om toestemming te krijgen, indien de ouder geen toestemming geeft voor uitwisselen van gegevens
- besluiten die worden genomen
- vervolgaantekeningen over het verloop.

De signalen worden zo feitelijk mogelijk beschreven. Ook veronderstellingen worden vastgelegd, dan staat er uitdrukkelijk bij dat het gaat om een veronderstelling. We maken een vervolgaantekening als een hypothese of veronderstelling later wordt bevestigd of ontkracht. Hierbij melden we:

- de bron als er informatie van derden wordt vastgelegd
- diagnoses, alleen als ze zijn vastgesteld door een beroepskracht die hierin geschoold is.

Bijlage 8 Signalen die kunnen duiden op mogelijk geweld- of zedendelict door een collega

Wanneer een beroepskracht vermoedens heeft van een geweld- of zedendelict door een collega, is de beroepskracht verplicht dit te melden bij de eigenaar.

Deze bijlage bestaat uit 2 delen:

1. Ongewenste omgangsvormen
2. Signalen die kunnen duiden op kindermishandeling gepleegd door een beroepskracht.

Ongewenste omgangsvormen en deze signalen kunnen ook duiden op ander gedrag. Hiervoor kunnen ook de signalenlijsten (bijlage 3 en 4) worden geraadpleegd.

Ongewenste omgangsvormen

Een beroepskracht kan een niet-pluis-gevoel hebben over het gedrag van een andere collega. Ongewenste omgangsvormen komen tot uiting in verbaal, fysiek of ander non- verbaal gedrag. Dit gedrag kan zowel opzettelijk als onopzettelijk zijn, maar degene die hiermee wordt geconfronteerd ervaart het als ongewenst en onaangenaam.

Onder ongewenste omgangsvormen worden handelingen verstaan van alle vormen van discriminatie, agressie, seksuele intimidatie, pesten en treiteren. Ook gaat het om combinaties van dit gedrag en andere vormen van ongewenst gedrag die in het verlengde liggen of overeenkomen met het hieronder beschreven gedrag.

Seksuele intimidatie

Onder seksuele intimidatie wordt verstaan: ongewenste seksuele toenadering, verzoeken om seksuele gunsten of ander verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag.

Voorbeelden van verbale seksuele intimidatie:

- aanspreekvormen: bijvoorbeeld Alexia verbasteren tot Asexia
- kinderen aanspreken met "Hé lekker ding!"

- seksuele dubbelzinnigheden
- uitnodigen tot seksueel contact
- seksueel getinte grappen maken
- stoere verhalen over seksuele prestaties vertellen
- seksueel getinte opmerkingen maken over iemands uiterlijk

Voorbeelden van fysieke seksuele intimidatie:

- handtastelijkheden
- dwingen tot zoenen, knuffelen, strelen, geslachtsgemeenschap
- geslachtsdelen (laten) strelen of betasten boven of onder de kleding
- uitkleden

Voorbeelden van non-verbale seksuele intimidatie:

- staren, gluren, lonken
- iemand met de ogen uitkleden
- seksueel getinte cadeautjes geven
- confrontatie met kinderporno
- het kind (deels) ontbloot filmen of fotograferen
- het maken van obscene gebaren
- iemand seksueel geladen afbeeldingen/brieven/berichtjes sturen of geven.

Agressie en geweld

Er wordt gesproken van agressie en geweld als het kind psychisch en/of fysiek, verbaal of non-verbaal wordt lastiggevallen, bedreigd of aangevallen. Er zijn vier vormen van agressie en geweld:

1. Verbaal: schelden, schreeuwen, treiteren en beledigen
2. Non-verbaal: tegen iemand aandrukken, vasthouden, expres naar je toetrekken
3. Psychisch: lastig vallen, onder druk zetten, bedreigen met fysiek geweld en irriteren
4. Fysiek: schoppen, slaan, bijten, vastgrijpen en klemzetten

Discriminatie

Onder discriminatie wordt verstaan: elke vorm van ongerechtvaardigd onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur die ten doel heeft of tot gevolg kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens in de werk- of studie-gerelateerde situatie teniet wordt gedaan of aangetast alsmede iedere uiting in woord, gebaar of geschrift. Hierbij is sprake van ontoelaatbare opvattingen over achterstelling van mensen, doelbewuste belediging of van grievend handelen jegens anderen op grond van diens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, seksuele geaardheid of op enige andere grond.

Pesten en treiteren

Onder pesten en treiteren wordt verstaan: gedragingen waarbij sprake is van stelselmatig, gedurende een langere periode, psychisch of fysiek vernederen, kwetsen of anderszins lastigvallen van een persoon.

Signalen met betrekking tot seksueel misbruik door een beroepskracht

- sterke afhankelijkheid van een kind ten opzichte van een beroepskracht
- beroepskracht creëert een soort isolement rond het kind (bijvoorbeeld apart nemen zonder dat daar een duidelijke aanleiding voor is of dat daar verslag van volgt)
- veelvuldige seksistische uitingen
- gespannen sfeer in de opvang
- kind is bang, gespannen, wanneer specifieke beroepskracht dienst heeft of telkens wanneer het met de specifieke beroepskracht te maken heeft
- extreem concurreren met kinderen/collega's om de aandacht van de verdachte beroepskracht

Bijlage 9. Een draaiboek aanleggen

Bij vermoedens van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega, ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling werken wij met een draaiboek waarin vanaf het eerste moment van melding geregistreerd staat hoe men heeft gehandeld en wie men op welk tijdstip heeft geïnformeerd en waarover.

Een draaiboek bestaat uit een registratie van een aantal actiepunten:

- omschrijving incident
- omschrijving van de maatregelen richting betrokken beroepskracht (non-actiefstelling)
- contact met politie
- consultatie van deskundigen
- de 'andere' ouders informeren
- activiteiten met kinderen
- omgaan met de pers
- nieuwe meldingen
- afronding
- nazorg
- opheffen crisissituatie

Bijlage 10. Omgaan met de media

Als binnen een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is de kans groot dat ook de media hiervan op de hoogte raken. Van tevoren overwegen wij zorgvuldig hoe omgegaan zal worden met de pers.

Daarbij nemen wij onderstaande aandachtspunten mee in onze overweging:

- Een passieve of actieve opstelling. Door zelf de pers te informeren wordt wellicht erger voorkomen en wordt de regie min of meer in eigen handen gehouden. Altijd wordt eerst personeel, ouders en kinderen ingelicht, voordat de pers te woord wordt gestaan.
- Werken met een vast geoefende persoon die de contacten met de pers onderhoudt. Eventueel een persoon van buiten het team. Hierbij duidelijk aangeven wie wel en niet de pers te woord staat.
- Welke boodschap brengen we: wat willen we wel/niet vertellen en hoe formuleren we dat kort en concreet?
- Bepalen voorwaarden: bijv. vragen vooraf op papier, afspraken over inzien en mogen corrigeren van tekst voor publicatie. Bedenk dat je adempauze mag nemen/er hoeft niet meteen gereageerd te worden.
- Wat is ons belang en van (direct) betrokkenen om in te gaan op vragen van de pers? Wat is wenselijk, wat is nodig?
- Betrachtheid binnen grenzen: vertel de waarheid, tot de feitelijke kern beperkt. Noem geen namen.